

TĖVO TIBURCIJAUS 1754 METAIS VYKDYTA LENKIJOS IR LIETUVOS KAMALDULIŲ VIENUOLYNŲ VIZITACIJA

MINDAUGAS PAKNYS

1754 m. kamaldulių vienuolis tėvas Tiburcijus vizitavo Lenkijos ir Lietuvos kamaldulių provincijos vienuolynus. Kamaldulių konstitucijos numatė, kad eremai turi būti vizituojami reguliariai, bent kartą per metus. T. Tiburcijus atvyko, aplankė paeiliui visus tuo metu veikusius 7 vienuolynus, surašė vizitacijos aktą visai provincijai ir išvyko. Natūralu, kad kyla klausimas, kuo ši vizitacija buvo ypatinga? Per visą XVII–XVIII a. Lenkijos ir Lietuvos kamaldulių vienuolynuose tokia vizitacija, kiek žinoma, vyko vienintelį kartą ir buvo unikali. T. Tiburcijus buvo paties popiežiaus Benedikto XIV paskirtas vienkartinis vizitatoriumi šiai vienai Lenkijos ir Lietuvos kamaldulių provincijai vizituoti. Atvykęs t. Tiburcijus visų pirma susitiko su nuncijumi Abiejų Tautų Respublikoje, nusilenkė karališkajai porai, tada aplankė vienuolynus, apklausė vienuolius, surašė aktą, kurį Varšuvoje oficialiai įteikė popiežiaus atstovui. Tiek karalius Augustas III su didikais, tiek bažnytinė vadovybė gana atidžiai sekė ir laukė šios vizitacijos rezultatų. Be abejo, ir situacija kamaldulių provincijoje turėjo būti išskirtinė, kad popiežius pasiųstų savo atstovą padėčiai išsiaiškinti. Ką išvydo Lenkijos ir Lietuvos kamaldulių provincijoje atvykęs vizitatorius t. Tiburcijus ir koks buvo jo verdiktas? Apie tai šiek tiek toliau, o dabar pradėkime nuo pradžių.

Įvadas. Kas rašyta iki šiol? Šaltiniai. Bažnyčių ir vienuolynų vizitacijos dažniausiai domina meno istorikus – tokiuose aprašymuose užfiksuotas kilnojamas ir nekilnojamas turtas, meninės vertybės, architektūra, kuri neretai šiandien gerokai pakitusi ar net jau sunaikinta. Kartais istorikus sudomina vizitaciniuose aktuose sutinkamos žinios apie skirtas fundacijas,

valdytas žemes, bibliotekas, veikusias mokyklas ar prieglaudą¹. Jei inventoriniuose aprašuose daugiau dėmesio skiriama kilnojamam ir nekilnojamam turtui, tai vizitacijose neretai apibūdinama ir dvasininkų padėtis, nurodomos daromos klaidos, prasižengimai, taisytini dalykai. O tai geriau parodo tuometinę situaciją, leidžia daryti platesnius apibendrinimus. Kaip pavyzdį galima pateikti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijoje vieną reikšmingesnių tokių – 1579 m. Tarkvinijaus Pekulo vykdytą vizitaciją Žemaičių vyskupijoje², kadangi jos aktuose užfiksuota informacija leidžia pagrįstai ir argumentuotai apibūdinti visų pirma XVI a. dvasininkijos padėtį, dvasininkų veiklos rezultatus, pastoracinę ir sielovadinę veiklą, pastebėti nusižengimus.

Lenkijos ir Lietuvos kamaldulių vienuolynų³ vizitacijos praktiškai nebuvo publikuotos. Tarp visų provincijoje buvusių 7 XVII–XVIII a. įsteigtų

¹ Vaida Kamuntavičienė, „Catholics and Jews in the Diocese of Vilnius in the 17th Century According to the Catholic Church Visitations“, in: *Bažnyčios istorijos studijos*, t. 6: *Krikščionys ir nekrikščionys kiti*, sudarė Arūnas Streikus, Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2013, p. 77–85; Waldemar Franciszek Wilczewski, „Wizytacje generalne diecezji wileńskiej w XVII–XVIII w. Ewolucja problematyki“, in: *Soter*, Kaunas, 2010, Nr. 35 (63), p. 99–109; Adam Maćzka, „Najstarsze klasztory franciszkańskie na Litwie (XV w.) w świetle wizytacji prowincjałów: Jana Donati Caputo (1596–1598) Oraz Adama Goskiego (1612–1615)“, in: *Pirmieji pranciškonų žingsniai Lietuvoje XIII–XVII a.*, sudarė Darius Baronas, Vilnius: Aidai, 2006, p. 82–103; Liudas Jovaiša, „Žemaičių vyskupijos parapijų bažnyčių pastatai XVII a. I pusėje“, in: *Menotyra*, Vilnius, 2006, Nr. 3 (44), p. 1–11; Vaida Kamuntavičienė, „Kauno dekanato parapijų padėtis XVII a. antrojoje pusėje“, in: *Soter*, Kaunas, 2009, Nr. 30 (58), p. 127–139; Vaida Kamuntavičienė, „Žemaičių vyskupijos parapijų bibliotekos 1675–1677 m.“, in: *Lietuvių katalikų mokslo akademijos suvažiavimo darbai*, Vilnius, 2005, t. 19, kn. 1, p. 307–324; Rafał Witkowski, „Akt wizytacji kartuzji bereskiej z roku 1830“, in: *Lituanoslavica posnaniensia: Studia historica*, 2003, t. 9, p. 331–400; Vaida Kamuntavičienė, „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės parapiinės mokyklos XVII a. antrojoje pusėje“, in: *Soter*, Kaunas, 2002, Nr. 7 (35), p. 117–130; Vaida Kamuntavičienė, „Parapijų prieglaudos Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XVII a. II pusėje“, in: *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, Vilnius, 2000, t. 17, p. 59–74.

² *Žemaičių vyskupijos vizitacija (1579)*, parengė Liudas Jovaiša, Vilnius: Aidai, 1998; Vacys Vaivada, „Kultūrinė atmintis konfesionalizacijos procesų kontekstuose Žemaitijoje XVI a. II pusėje. 1579 m. vyskupijos vizitacijos pavyzdys“, in: *Acta humanitarica universitatis Saulensis*, Šiauliai, 2009, t. 9, p. 306–313; Liudas Jovaiša, „Religinis gyvenimas viduramžių Žemaitijoje“, in: *Žemaičių istorijos virsmas: iš 750 metų perspektyvos*, sudarė Antanas Ivinskis, Vilnius: Aidai, 2004, p. 115–127.

³ Naujausią bibliografiją apie provincijos vienuolynus žr. Rafał Witkowski, „Prowincja polsko-litewska eremitów kamedułów kongregacji Monte Corona“, in: *Pažaislio vienuolyno 350 istorija*, sudarė Mindaugas Paknys, Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2014, p. 17–49.

vienuolynų: Krokuvos Bielianų (įsteigtas 1604), Rytvianų (1631), Varšuvos Bielianų (1642), Bieniševo (1663), Pažaislio (1664), Vygrių (1667) ir Šancų (1725), kol kas skelbtas vienintelis, tiesa, labai išsamus ir vertingas, Pažaislio kamaldulių vienuolyno 1797 m. vizitacijos aktas⁴.

Apie XVIII a. viduryje provincijos eremus lankiusį vizitatorių t. Tiburcijų (Tiburzio da Venezia; mirė 1774-02-26) atskirai rašyta kol kas irgi nebuvo⁵. Kamaldulių Monte Koronos kongregacijoje jis užėmė svarbias pareigas. Gimęs jis turėjo būti XVIII a. pradžioje, galbūt antrame dešimtmetyje, kadangi svarbiausia jo veikla tenka amžiaus viduriui. Dar 1743 m. jis pirmą kartą paskirtas generaliniu prokuratoriumi Romoje. Šias pareigas užimantis vienuolis buvo savotiškas vienuolijos atstovas prie Šv. Sosto ir bažnytiniuose teismuose. Taip pat kiekviename kamaldulių ereme vienas tėvas būdavo skiriamas prokuratoriumi – vienuolyno atstovu teisminiuose reikaluose. Jis turėdavo paruošti dokumentus bylinėjimuisi, pasirūpinti, kad jie tinkamai būtų pateikti, atstovauti bylose⁶. Visos kamaldulių vienuolijos atstovu buvo Romoje reziduojantis generalinis prokuratorius, skiriamas į pareigas dvejų metų kadencijai generalinėje kapituloje. T. Tiburcijus generaliniu prokuratoriumi buvo skirtas iš viso 4 kartus: 1743, 1749, 1761 ir 1772 m. Dar vieną kartą, 1745 m., jis buvo paskirtas generalinio prokuratoriaus asistentu. Du kartus, 1753 ir 1765 m., jis buvo paskirtas kamaldulių vienuolijos pirmuoju vizitatoriumi. Tai buvo dar svarbesnės pareigos kongregacijos pareigų hierarchijoje, iš esmės antros po svarbiausio kongregacijos vadovo tėvo majoro pareigų. Generalinėje kapituloje paskirtieji du vizitatoriai būdavo svarbiausi t. majoro padėjėjai ir patarėjai, kartu sudarė svarbiausią kongregacijos valdžią, vykdydavo kongregacijos itališkų eremų vizitacijas (išskyrus dvi provincijas – Lenkijos ir Lietuvos bei Austrijos ir Vengrijos). Taigi akivaizdu, kad t. Tiburcijus turėjo pripažinimą ir autoritetą kongregacijoje,

⁴ Rafał Witkowski, „Pažaislio kamaldulių vienuolyno ir bažnyčios 1797 metų rugpjūčio 3 dienos vizitacija“, in: *Bažnyčios istorijos studijos*, t. 7: *Žemaičių krikštas ir krikščionybė Žemaitijoje: šešių šimtmečių istorija*, sudarė Liudas Jovaiša Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2014, p. 193–290.

⁵ Apie t. Tiburcijaus veiklą kongregacijoje fragmentiškai užsimena savo monografijoje apie kamaldulių istoriją tėvas benediktinas Placido Lugano: Placido T. Lugano, *La congregazione Camaldolese degli eremiti di Montecorona*, Frascati, 1908, p. 518, 530–531.

⁶ Mindaugas Paknys, „Vienuolių pareigos Pažaislio kamaldulių vienuolyne 1718–1756 m.“, in: *Bažnyčios istorijos studijos*, t. 5: *Religinės bendrijos Lietuvos istorijoje: gyvenimas ir tapatybė*, sudarė Liudas Jovaiša, Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2012, p. 244–245. Neretai tam pačiam tėvui, dėl būtinybės žinoti ir eremo archyvinę dokumentaciją, būdavo pavedamos ir archyvaro pareigos.

nors niekada taip ir nebuvo išrinktas t. majoru, tačiau jam nuolat buvo patikimos atsakingos pareigos. Beje, Lenkijos ir Lietuvos provinciją jis turėjo žinoti ne vien iš susirašinėjimų ir ataskaitų, skaitomų generalinių kapitulų Monte Koronoje metu. Dar pirmos kadencijos generalinio prokuratoriaus pareigose metu, 1743 m., jo asistentu buvo t. Juozapas, vienuolis iš Lenkijos ir Lietuvos provincijos⁷. Taigi prieš atvykdamas į tolimą provinciją 1754 m. jis savo šioji tokį įspūdį tikrai jau turėjo būti susidaręs.

Apie t. Tiburcijaus vykdytą Lenkijos ir Lietuvos kamaldulių eremų vizitaciją rašyta iki šiol nebuvo. Tik Liudvikas Zarevičius savo knygelėje apie kamaldulių istoriją prie Krokuvos priorų sąrašo išnašoje užsimena, kad t. Tiburcijaus vizitacija 1754 m. parodė, jog provincijoje vienuolinė drausmė ir dvasia tuo metu buvo labai sumenkusi, o vizitatorius atkreipęs dėmesį visų pirma į regulos ir konstitucijų nesilaikymą, ypač tarp eremų vyresniųjų. Minėtas autorius pateikė tai liudijančią nedidelę kelių sakinių citatą iš galutinio vizitacijos protokolo, kurį pats t. Tiburcijus nurodė išsiuntinėti į kiekvieną provincijos eremą ir dukart per metus vienuoliams perskaityti⁸. Ir iš tikrųjų, nors vizitacijos aktas pakankamai nemažos apimties (plačiau apie jį tekste toliau), jame galima išvelgti daug pabarimų, perspėjimų ir pamokymų, tačiau kartu jis ir pakankamai diplomatiškas – jame nekonkretizuojami nusižengėliai, neminimi asmenys ar realių kalčių pavyzdžiai. Tiesiog primygtinai primenama, kaip teisingai turi elgtis provincijos vienuoliai – provincijos vadovai, priorai, tėvai, broliai.

Plačiau aptarti šią vizitaciją leidžia dabartiniame Monte Korona (*Monte Corona*) kamaldulių kongregacijos Fraskati (*Frascati*) ereme saugomas pluoštas su šia vizitacija susijusių dokumentų – vizitacijos aktai, apklausų protokolai, laiškai, oficialūs liudijimai⁹. Tai pagrindinis vizitacijos vykdymo šaltinis, kuris leidžia ne tik sužinoti galutinį rezultatą, tačiau ir susipažinti su informacija, kurią provincijoje gavo vizitatorius. Nuorodos į šį šaltinį pateikiamos ne išnašose, o pačiame tekste.

⁷ „Katalogi monastyczne: Series Reverendorum Patrum et Fratrum Eremitarum Camaldulensium Congregationis Montis Coronae tam eremi Montis Argentini supra Cracoviam in Polonia, quam eremi Montis Pacis supra Caunam in Lithuania professorum vivorum et vita defunctorum conscripta“, in: *Monastica Polonorum: Fontes et Studia*, t. 1, redakcija Andrzej Marek Wyrwa i Rafał Witkowski, Warszawa: DiG, 2009, p. 204.

⁸ Ludwik Zarewicz, *Zakon Kamedulów: Jego fundacye i dziejowe wspomnienia w Polsce i na Litwie*, Kraków: Władysław Jaworski, 1871, p. 114–115.

⁹ Dokumentai saugomi Fraskati kamaldulių vienuolyno archyve, rankraštinėje knygoje, įvardytoje „N. 39, Poloni pars 2“.

Vizitacijos priešistorė. Vizitavimo kamaldulių eremuose tradicijos.

Kamaldulių vienuolynuose vizitacijos buvo vykdomos kasmet. Vizitacijų aktai buvo siunčiami į pagrindinį kongregacijos Monte Koronos eremą, kur apsvarstomi generalinėje kapituloje arba Dietoje (kongregacijos vyresnybės susirinkimuose). Tačiau Italijoje ir Abiejų Tautų Respublikoje buvo vizituojama kiek skirtingai. Italijos trims provincijoms generalinėje kapituloje buvo išrenkami du vizitatoriai dvejų metų kadencijai, kurie su t. majoru bei generaliniu prokuratoriumi ir sudarydavo kongregacijos aukščiausią valdžią – tribunolą. Jo sprendimai ir galia prilygo generalinės kapitulos sprendimams. Kongregacijos eremus Italijoje paprastai šie abu vizitatoriai ir vizituodavo. Kartais prie jų prisijungdavo ir t. majoras. Lenkijos ir Lietuvos provincijoje tvarka buvo šiek tiek kitokia. Kadangi vizitatoriai iš Italijos negalėjo kasmet atvažiuoti ir vizituoti toli esančių vienuolynų, buvo suformuota savotiška autonominė valdžia, Lenkijos provincijos tribunolas, kurį sudarė dvejiems metams generalinėje kapituloje Monte Koronoje išrenkamas generalinis vikaras ir du jo asistentai. Generalinis vikaras buvo tarsi provincijos provincijolas, aukščiausias provincijos pareigūnas. Tačiau tam, kad valdžia provincijoje neatsidurtų vieno vienuolio rankose, jam į pagalbą buvo išrenkami du asistentai, be kurių (ar bent vieno iš jų) pritarimo generalinis vikaras negalėjo priimti jokių svarbių sprendimų ir net pasirašyti oficialių raštų. Tad generalinis vikaras buvo svarbiausias asmuo, tačiau kartu ir ribojamas privalomo asistentų pritarimo. Ši trijulė (kartais generalinis vikaras su vienu iš asistentų, bet dažniausiai su abiem) per metus paprastai bent kartą apvažiuodavo visą provinciją ir vizituodavo visus eremus. Vizitacijų aktai, kaip minėta, būdavo siunčiami kongregacijos vyresnybei į Monte Koronos eremą arba vežami į generalines kapitulas, kurios XVIII a. rinkosi iš pradžių kas dvejus metus, o nuo 1745 m. – kas ketverius metus.

Lenkijos ir Lietuvos provincijos kamaldulių eremų XVII–XVIII a. vizitacijų aktai nėra žinomi. Pažaislio vienuolyno kapitulos nutarimų knygoje yra įrašyti kai kurie (galbūt visi?) XVIII a. pirmoje pusėje vykę vizitacijų aktai¹⁰. Pažaislis tuo metu vizituotas 1718-09-08, 1719-09-28, 1720-10-07, 1721-09-10, 1722-08-21, 1723-07-22, 1724-09-25, 1725-09-24, 1731-09-27, 1732-09-13, 1733-09-26, 1734-09-09, 1735-08-01, 1739-02-17, 1740-02-15, 1740-08-27,

¹⁰ Gruzijos rankraščių institutas, rankraščio signatūra: Var. 20. Rankraštinėje knygoje surašyti Pažaislio 1717–1757 m. kapitulos susirinkimų nutarimai, tuo metu vykusių generalinių kapitulų nutarimai provincijai, vizitacijų aktai (p. 41–42, 46–47, 53, 57–58, 64, 67, 71, 73–74, 89–90, 92, 97–98, 102–103, 110–111, 121, 126–127, 131, 157–163, 171, 176–177, 186–187, 201–204).

1742-09-10, 1744-09-04, 1746-07-23, 1748-07-08, 1750-07-02, 1756-06-21. Taigi 1718–1756 m. laikotarpiu vizitatoriai lankėsi Pažaislyje 22 kartus, t. y. gero-kai dažniau nei kas dvejus metus. Pasitaikydavo, kad vienuolynas regula-riai buvo vizituojamas kasmet, o kartą (1740) – net dukart per metus, tačiau kartais vizitatoriai neatvykdavo ir kelerius metus (net šešerius metus ne-buvo vizitacijų 1725–1731 ir 1750–1756 m. laikotarpiais). Tai rodo nuolati-nę vizitavimo praktiką, nors jai trūko reguliarumo. Beje, 1742 m. Pažaislio eremą vizitavo iš Italijos atvykęs pats kongregacijos majoras t. Klemensas, kuris surašė, palyginus su kitais, gana platų vizitacijos aktą, nurodė nema-žai nusižengimų. Vėlesnėse vizitacijose ne kartą buvo apeliuojama būtent į t. majoro 1742 m. vizitacijos metu išsakytas pastabas. Tai, kad 1754 m. buvo nuspręsta pasiųsti į Lenkijos ir Lietuvos provinciją ne kongregacijos vadovybę ar jos deleguotą vizitatorių, o prašyta pasiųsti vizitatorių paties Šv. Sosto, liudija, kad situacija provincijoje vertinta kaip labai rimta ir bloga.

T. Tiburcijaus paskyrimas, atvykimas ir jo itinerariumas. Taigi 1754 m. Lenkijos ir Lietuvos kamaldulių provincijoje vyko kitokia vizitacija. Oficialiai t. Tiburcijus Lenkijos ir Lietuvos kamaldulių vienuolynų vizitatoriumi popiežiaus Benedikto XIV dekretu buvo paskirtas 1754 m. vasario 4 d. Dar 1753 m. kamaldulių generalinėje kapituloje jis buvo paskirtas pirmuoju vi-zitatoriumi ir oficialiai galėjo vykdyti vizitacijas, tačiau šiuo atveju norė-ta, kad tai nebūtų viso labo kongregacijos viduje vykstantis patikrinimas. T. Tiburcijus į Lenkiją ir Lietuvą vyko kaip popiežiaus pasiuntinys ir jo pa-skirtas vizitatorius. Konkrečios priežastys šaltiniuose nėra nurodomos, ta-čiau, kaip bus matyti iš tolimesnio svarstymo, padėtis provincijoje buvo tokia nenormali, kad nebeužteko kongregacijos vyresnybės apsilankymo ir imtasi dar ryžtingesnio žingsnio – paprašyta, kad provincijos vizitatorių oficialiai pasiųstų popiežius. Galbūt buvo pasiūlyti keli kandidatai, tačiau pagaliau vizitatoriumi popiežius paskyrė t. Tiburcijų, kuriam, kaip minė-ta, ir pagal generalinės kapitulos nurodytas pareigas buvo privalu vykdyti eremų vizitacijas. Popiežiaus sprendimo jis laukė Monte Korona vienuoly-ne ir, be jokios abejonės, jam tai nebuvo staigmena. Dar 1754 m. sausio 24 d. laiške tuometiniam Lenkijos ir Lietuvos generaliniam vikarui t. Florijonui jis užsiminė, kad popiežiaus kanceliarijoje dokumentų tvarkymas užtrun-ka, o savo asistentu vizitacijos metu jis norėtų matyti t. Ildefonsą (l. 138). Taigi dar prieš oficialų popiežiaus sprendimą jis jau ne tik tikėjosi pasky-rimo, tačiau ir derino būsimos vizitacijos detales, rinkosi pagalbininką. Be abejo, tai buvo didelis įvertinimas vietiniam kamalduliui t. Ildefonsui, ku-

riam vizitatorius parodė ypatingą pasitikėjimą¹¹. Pagalbininkas vizitatoriui buvo reikalingas dėl kelių priežasčių. Vienas vizitatorius pagal kamaldulių konstitucijas negalėjo keliauti po vienuolynus – kamalduliams buvo draudžiama be palydovo išeiti už eremo sienų. Be to, paskirtas pagalbininkas atliko ir raštininko pareigas, todėl pasirašant dokumentus jis kartais įvardytas kaip asistentas, kartais – kaip sekretorius. Taip pat, kas buvo be galo svarbu t. Tiburcijui, jis atliko tarpininko ir vertėjo pareigas – supažindino vizitatorių su aktualijomis, eremų specifika, galbūt suteikė papildomos informacijos apie kai kuriuos vienuolius ir padėjo vienuoliams susikalbėti su vizitatoriumi – kai kurie broliai konversai ir oblatai lotyniškai ar itališkai nemokėjo. Apie tai, kad tėvai kalba lotyniškai ir lenkiškai, o broliai – tik lenkiškai, laiške vizitatoriui buvo užsiminęs prieš vizitaciją ir generalinis vikaras t. Florijonas (balandžio 27 d. laiškas; l. 165–166). Vizitacijos metu paaiškėjo, kad provincijos vienuolių išsilavinimo spragos tuo neapsiribojo, o vienas brolis net nemokėjo rašyti. Nors stojant į kamaldulių vienuoliją buvo ištiriamas kandidato mokytumas ir jo sugebėjimai¹², tačiau Krokuvos ereme vizitacijos metu apklaustas 37-erių metų br. konversas Mikalojus, panašu, nė nemokėjo rašyti – jis vienintelis tarp vienuolių vizitatoriaus apklausos protokolą pasirašė trimis kryžiuokais (l. 646).

Grižkime prie t. Tiburcijaus kelionės į tolimąją provinciją. Apie jo judėjimą informuoja gauti ir išsiųsti laiški. Kaip matyti iš jo siunčiamos korespondencijos, popiežiaus paskyrimo žinią vasario 4 d. jis gavo Monte Korona ereme, tačiau netrukus iš jo pajudėjo šiaurės link. Vasario 27 d. jis jau rašė iš Bolonijos Šv. Benedikto kamaldulių eremo minėtam t. Ildefonsui, kviesdamas jį tapti oficialiu jo pagalbininku (*socius sive pro coadiuvante*) vizituojant Lenkijos ir Lietuvos provinciją (l. 151). Beje, jau šiame laiške jis užsiminė, kad Krokuvos eremą planuoja pasiekti iki Dievo Kūno šventės. Tais metais Dievo Kūno šventė minėta birželio 13 d., o panašiai tuo metu, kaip matysime, t. Tiburcijus, laikydamasis plano, ir atvyko į Lenkiją. Kovo 2 d. jis dar buvo Bolonijoje (l. 152), tačiau netrukus išvyko į Brešos Šv. Bernardo kamaldulių eremą (kovo 14 d. laiškas; l. 160). Tuomet, aplankydamas Rua kamaldulių eremą prie Paduvos (balandžio 12 d. laiškas; l. 163), pasiekė Veneciją

¹¹ Provincijoje tuo metu buvo du kamalduliai Ildefonsai – vienas 1737 m. priimtas į noviciatą Krokuvos ereme, kitas – 1738 m. Pažaislyje. Labiau tikėtina, kad asistentu pasirinktas Lenkijoje noviciatą baigęs vienuolis. Abu t. Ildefonsai mirė netrukus po vizitacijos – 1757 ir 1758 m.

¹² Mindaugas Paknys, „Kandidatai į kamaldulius: priėmimo į noviciatą XVIII a. viduryje Pažaislyje praktika“, in: *Pažaislio vienuolyno 350 metų istorija*, p. 283–303.

(balandžio 27 d. laiškas; l. 165–166). Vėliau jis iš Italijos išvyko į prie Vienos esantį Kahlenbergo kamaldulių vienuolyną, kurį pasiekė gegužės antroje pusėje (gegužės 18 ir 30 d. laišakai; l. 199–203). Čia jo jau laukė iš Romos grįžtantys Lenkijos ir Lietuvos provincijos kamalduliai t. Jonas Nepomukas ir t. Serapinas bei keturiais arkliais kinkyta ratine transporto priemonė (karieta ar vežimaičiu) į Vieną vizitatoriaus pasitikti iš Krokuvos eremo pasiūstas br. konversas Laurynas (l. 199–200). Šie keturi vienuoliai birželio mėn. pirmoje pusėje atvyko į Krokuvos Bielianų eremą.

Siekiant didesnio objektyvumo ir vizitacijos išskirtinumo, kaip minėta, t. Tiburcijus vizitatoriumi buvo paskirtas paties popiežiaus. Todėl atsiskaityti vizitatorius po atliktų vizitacijų irgi turėjo popiežiaus nuncijui Abiejų Tautų Respublikoje. Pats popiežius Benediktas XIV dar balandžio 10 d. išsiuntinėjo nedidelės apimties laiškus karaliui Augustui III, Gniezno arkivyskupui, Krokuvos vyskupui, Lenkijos pakancleriui (l. 168–171) su labai panašaus pobūdžio informacija, kad išsiunčia t. Tiburcijų vizituoti kamaldulių vienuolynus Lenkijos ir Lietuvos provincijoje, siekdamas gražinti tarp vienuolių taiką ir santarvę bei regulos laikymąsi. Taigi žinia apie šią vizitaciją buvo pakankamai plačiai paskleista ir tai neturėjo būti vien vienuolių vidaus reikalas. Vizitacijos rezultatai buvo laukiami ir jos eiga buvo sekama tiek Apaštališkojo Sosto, tiek Abiejų Tautų Respublikos pasaulietinių ir dvasinių vadovų.

Kaip atrodė vizitatoriaus kelionė po kamaldulių eremus Lenkijoje ir Lietuvoje? Apie tai pakankamai tiksliai informuoja išlikę patys protokolai. Vizitacijos pradžia vizitatorius t. Tiburcijus su pagalbininku t. Ildefonsu pasirinko Varšuvos eremą. Tai nebuvo atsitiktinumas – tiek vizitacijos pradžia, tiek pabaiga buvo valstybės sostinėje. Tikėtina, kad prieš vizitaciją (kaip ir po jos) t. Tiburcijus susitiko su nuncijumi, laiškuose užsimenama apie jo audienciją pas karalių su karaliene. 1754 m. liepos 13 d. vizitatorius su asistentu atvyko į Varšuvos Bielianų eremą, kur liepos 16 d. pradėjo vizitaciją (l. 636–706). Baigęs vizitaciją Varšuvoje, vizitatorius su asistentu 1754 m. liepos 29 d. atvyko į Bieniševą, kur liepos 31 – rugpjūčio 3 d. vykdė vizitaciją, o rezultatus paskelbė rugpjūčio 6 d. (l. 299–427). Iš ten 1754 m. rugpjūčio 21 d. apie pusiaudienį vizitatorius atvyko į Vygrius, kur rugpjūčio 23 d. pradėjo vizitaciją (l. 435–505). Vygrių eremo vizitacijos vizitatorius nebaigė, ją nutraukė ir išvyko į Pažaislį. Į Pažaislį vizitatorius atvyko rugsėjo 2 d., o rugsėjo 5 d. pradėjo vizitaciją bei po savaitės, rugsėjo 12 d., paskelbė sprendimus (l. 507–523). Tada, sugrįžęs iš Pažaislio, vizitatorius pratęsė vizitaciją Vygriuose rugsėjo 22 d., o jau kitą dieną, rugsėjo 23 d., paskelbė

sprendimus. 1754 m. spalio 8 d. vizitatorius nuvyko į Rytvianus, kur spalio 10 d. pradėjo vizitaciją (l. 541–572). Rytvianuose vizitatorius neužtruko ir spalio 16 d. atvyko į Šancų eremą, kur spalio 17 d. pradėjo vizitaciją, o jau spalio 19 d. paskelbė sprendimus (l. 573–583). 1754 m. spalio 23 d. vizitatorius atvyko į paskutinį ir pagrindinį provincijoje Krokuvos Bielianų eremą, kur kitą dieną, spalio 24 d., pradėjo vizitaciją (l. 582–635). Spalio 29 d. vizitatorius baigė eremo vizitaciją ir išvyko į Varšuvą (l. 606). Visos provincijos vizitaciją t. Tiburcijus baigė 1754 m. lapkričio mėn. viduryje Varšuvoje. Jis surašė platų 9 lapų protokolą, kuriame konstatavo nusižengimus, aptiktas klaidas, nurodė, kurie vyresnieji pakeisti, nors nedetalizavo konkrečių vienuolių kalčių. Vizitacijos protokolą lapkričio 15 d. patvirtino nuncijus Abiejų Tautų Respublikoje arkivyskupas Niccolò Serra (l. 710–718). 1754 m. lapkričio 16 d. karalius padėkojo trumpuose raštuose popiežiui ir protodiakonui kardinolui Alessandro Albani už t. Tiburcijaus ir jo pagalbininko t. Ildefonso atsiuntimą vizituoti kamaldulių provinciją ir gražintą taiką bei santarvę (l. 391–392). Savotišką vizitacijos pabaigą liudijo pinigų perdavimo aktas. Dar vizitacijos Krokuvoje metu generalinis vikaras t. Florijonas provincijos vardu perdavė vizitatoriui 175 auksinus, surinktus kaip aukas jo aukotų Mišių provincijos eremuose metu, kurias vizitatorius kaip auką paskyrė Bieniševo bažnyčios statyboms (l. 600). Šiuos pinigus vizitatorius atsiėmė ir perdavė paskutinio apsilankymo Varšuvoje metu, o lapkričio 18 d. Varšuvos prioras t. Klemensas paliudijo, kad perdavė 175 auksinų sumą Bieniševo priorui t. Antanui (l. 379–380). Jau oficialiai užbaigęs vizitaciją, Varšuvos ereme lapkričio 18 d. t. Tiburcijus surašė nedidelį, tačiau visiems provincijos vienuoliams skirtą asmeninį kreipimąsi, kuriame paliudijo, kad su asistentu vykdytos vizitacijos metu matė bėdas ir klaidas, kurias nuoširdžiai linki ištaisyti ir nebeusidėti (l. 709). Kaip būdinga daugeliui vizitacijų, jų metu daugiausia dėmesio buvo kreipta į nusižengimus ir klaidas, todėl vienuolių pasiekimai, doras ar pavyzdingas elgesys vizitacijos metu niekaip neišryškintas.

Vizitacijos vykdymo tvarka ir naudotas klausimynas. Vizitatorius su pagalbininku, atvykę į eremą, dažniausiai kitą ar dar kitą dieną pradėdavo vizitaciją. Vizitacijos trukmė visų pirma priklausė nuo to, kiek ereme buvo vienuolių – natūralu, kad apklausti didesni skaičių vienuolių reikėjo daugiau laiko. Be to, eremuose, kur vizitatorius susidurdavo su didesnėmis problemomis, reikėjo labiau išklausinėti vienuolius, suformuluoti jiems papildomus klausimus. Vienintelį kartą vizitacija buvo nutraukta ir nebaigta

Vygriuose. Akivaizdu, kad tąsyk vizitatorius norėjo labiau susigaudyti situacijoje, o Vygrių eremas buvo ne tik didžiausias vienuolių skaičiumi, bet ir kėlęs vienas iš didžiausių problemų provincijoje. Apie tai t. Serapinas laiške (iš Varšuvos t. Jackui į Krokuvos Bielianus 1754 m. rugsėjo 18 d.; l. 295–296) rašė, kad vizitatorius, kai susidūrė su t. Jono Gvalberto (tuometinio ekonomo, buvusio Vygrių eremo prioro) dideliais nusižengimais Vygriuose, sustabdė vizitaciją ir rugsėjo 2 d. išvyko į Pažaislį. Ten situacija vizitatoriui, matyt, gerokai paaiškėjo, nes grįžęs į Vygrius jis jau kitą dieną paskelbė vienuolynui savo sprendimus.

Vizitacijos pradedamos įvairiomis savaitės dienomis, tačiau vizitacija niekada nebuvo pradedama sekmadienį. Sprendimai paprastai skelbiami vadinamojoje kalčių kapitulos patalpoje – specifinėje susirinkimams skirtoje kamaldulių patalpoje šalia choro ir presbiterijos, kur taip pat vykdavo eremo vienuolių šeimos svarbiausi susirinkimai, kur turėdavo vykti kassavaitinės kalčių išpažinimo kapitulos (nuo jų ir kilęs patalpos pavadinimas), kurių metu vienuoliai viešai įvardydavo savo nusižengimus. Pabaigęs vizitaciją jis su asistentu taip pat ne iš karto išvykdavo. Vizitacijos protokolų pabaigoje paprastai būdavo įrašoma, kad vizitatorius apžiūrėjo eremo kilnojamąjį ir nekilnojamąjį turtą, bažnyčią, zakristiją, celes, tačiau apžiūros rezultatai nebūdavo labiau detalizuojami ir tai, panašu, buvo labiau formalumas, kadangi nė viename ereme rimtesnių pastabų dėl turto nebuvo išsakyta. Skirtingai nuo vienuolių įvertinimo – pagrindinis vizitacijos tikslas buvo apibūdinti atskirų vienuolių elgesį ir jų tarpusavio santykius. Todėl ir didžiausias dėmesys vizitacijų metu buvo skirtas vienuoliams ir pokalbiams su jais. Šie pokalbiai-apklausa buvo protokoluojami, vienuoliai po jo tekstu pasirašydavo, o išlikę užrašai leidžia apibendrinti padėtį provincijoje.

Visuose eremuose vizitatorius visų pirma klausinėjo vienuolius pagal savo iš anksto susidarytą klausimyną. Šiek tiek kitaip buvo formuluojami klausimai priorams, tuo tarpu klausimai tėvams ir broliams būdavo beveik vienodi. Klausimai buvo suformuluoti taip, kad vienuolis buvo prašomas apibūdinti bendrą situaciją ereme, tarpusavio santykius, nusižengimus. Visų pirma vienuoliai buvo klausiami, ar prioras, tėvai ir broliai lankosi chore, ar reguliariai skaitomos bulės, ar renkamasi į kalčių kapitulą, ar vienuolyne laikomasi tylos įžadų? Tada buvo klausama, ar prioras tinkamai rūpinasi maistu ir drabužiais, ar prioras rodo dėmesį sergantiems, seniems ir vargšams, ar prioras dažnai išvyksta iš eremo, ar prioras atsižvelgia į vienuolių poreikius, ar prioras kitus sudrausmina viešai, ar vyrauja darna, ar prioras sutaria su vienuoliais, ar eremas turi skolų, ar prioras rodo vienuo-

liško gyvenimo pavyzdį? Nors dauguma klausimų buvo orientuoti į prioro asmenį, tačiau dažnai vienuoliai čia įterpdavo pastabų ir apie kitus vienuolius. Tada dar būdavo klausama, kokios, jų nuomone, nesutarimų provincijoje priežastys, paklausama, ką dar norėtų pridurti ir ko norėtų sau iš vizitatoriaus paprašyti? Tėvai ekonomai dar būdavo paklausiami apie prioro finansinius poreikius – ar nebūna nereikalingo išlaidavimo. Priorams, žinoma, nebuvo užduodami kai kurie iš minėtų klausimų, tačiau jie labiau kalbinami pasisakyti apie vienuolius ir apie situaciją ereme. Beveik visais atvejais eremuose vienuoliai buvo apklausiami pagal tradiciškai nusistovėjusią hierarchiją – pirmas apklausiamas prioras, tada – seniausiai kongregacijoje esantys, didžiausią „vienuolinį stažą“ turintys vienuoliai tėvai, o po jų broliai konversai ir oblatai. Kai kurie vienuoliai pažadėdavo atskirai užrašyti raštišką liudijimą apie situaciją, apie problemas, apie kai kuriuos vienuolius, jų elgesį ir nusižengimus. Šie lapai būdavo pridedami eremo apklausos protokolų gale. Po visų eremo vienuolių apklausos, po vienuolių išsakytos ir atskiruose liudijimuose parašytos informacijos apie priorą ir kitus vienuolius, vizitatorius susidarydavo atskiriems vienuoliams klausimų-kaltinimų sąrašą ir vėl kviesdavo tuos, apie kurių nusižengimus būdavo paliudyta. Tada šie buvo dar kartą apklausiami, tačiau jau ne pagal iš anksto vizitatoriaus pasirinktą klausimyną, tačiau konkrečiais klausimais, kuriuos vizitatorius keldavo pagal gautą informaciją. Šios antros apklausos metu vienuoliai turėjo progą patvirtinti, prisipažinti, paaiškinti arba paneigti kaltinimus. Pavyzdžiui, būdavo klausiami, ar tikrai retai lankosi chore, ar nepažeidinėjo tylos įžadų, ar nepraleido Mišių laikymo, ar praleido naktį ne ereme ir panašiai. Matyt, priklausomai nuo asmeninių savybių, vienuoliai atsakydavo labai įvairiai – vieni viską prisipažindavo ir žadėdavo taisyti, kiti, atvirkščiai, viską neigdavo, nors jų nusižengimus buvo nurodę net keli kiti vienuoliai. Kartais atsakymai būdavo ne itin konkretūs, daugiau panašūs į išsisukinėjimus. Pavyzdžiui, į klausimą, ar nesilanko chore, atsakydavo, kad taip, pasitaiko, bet nesilanko tik dėl rimtos priežasties; tylos įžadų nesilaikė, nes reikėjo tvarkyti svarbius reikalus; naktį praleido ne ereme tik todėl, kad buvo išvykęs į valdas ir nespėjo grįžti, todėl pernakojo ten esančiame namelyje. Ne visada iš apklausos metu išsakytos informacijos pakanka suprasti, ar tai tiesa, o kartais tai panašu netgi ir į apkalbas. Tačiau dažniausiai tais atvejais, kai apie tam tikrą konfliktą, nusižengimus, blogą elgesį liudija skirtingi vienuoliai, galima susidaryti daugmaž įtikinamą situacijos vaizdą. Dar geriau situaciją galėjo perprasti vizitatorius, kuris apibendrino nusižengimus vizitacijos akte.

Vizitacijos vykdymo intriga ir kamaldulių provincijos intrigos. Vizitacija buvo paskirta dėl prasto provincijos vienuolių elgesio, blogo eremų šeimynų mikroklimato ir nusižengimų regulai. Tai sudarė iš esmės dvi pagrindinės priežastys – vienuoliai tikrai buvo nutolę nuo pamatinių šv. Romualdo skelbtų vertybių, kai kuriais atvejais kamaldulių konstitucijų nuostatų buvo laikomasi atmetinai, o kartais jos iš viso ignoruotos. Kitas dalykas, kas akivaizdžiai matyti iš vizitacijos apklausų ir korespondencijos, provincijoje buvo susiformavusios atskiros vienuolių grupuotės. Visų pirma, valdžia provincijoje buvo sutelkta trijų vienuolių – generalinio vikaro t. Florijono, Varšuvos prioro t. Odono ir Vygrių ekonomo, ankstesnio Vygrių prioro t. Jono Gvalberto (kartais dar pagal savo kilmę vadinto Vengru) rankose. Jiems prijautė negausus ratas vienuolių, kuriems ši trijulė rodydavo pasitikėjimą ar suteikdavo svarbesnes pareigas. Generalinis vikaras dažnai keisdavo savo asistentus (vienas iš nusiskundimų buvo toks, kad generalinis vikaras per savo buvimo pareigose laiką pakeitė jau 7 asistentus), manipuliudavo jais, todėl gavę tikrai svarbias pareigas vienuoliai stengėsi įsiteikti ar bent neprieštarauti realiam provincijos valdytojui – generaliniam vikarui t. Florijonui. T. Tiburcijaus vizitacijos metu asistentais buvo pakankamai jauni tokioms pareigoms vienuoliai 32-erų metų t. Jėzaus Pilypas ir 34-erų metų t. Remigijus.

Norint įsivaizduoti tuometinio generalinio vikaro t. Florijono elgesį ir savavaliavimą, galima papasakoti vieną istoriją. Kaip buvo nustatyta spalio mėnesį vizituojant Krokuvos Bielianų eremą ir apklausiant vienuolius, generalinis vikaras t. Florijonas tais pačiais 1754 m. po šv. Onos šventės keturis vakarus praleido vietinėje Bielianų kaimo smuklėje, kurioje buvo lėbaujama, šokama, grojama muzikiniais instrumentais, o linksmybėse dalyvavo ir moterys. Generaliniam vikarui kompaniją smuklėje palaikydavo minėti jo asistentai, o į Bielianų eremą visi grįždavo kartais ir po vidurnakčio. Abu asistentai vėliau pripažino savo kaltę ir tikino taip elgęsi tik iš paklusnumo generaliniam vikarui (l. 601–603). Situacija galbūt iš pirmo žvilgsnio atrodytų gal tik kiek juokinga – vienuoliai leido sau vidurvasaryje (šv. Onos šventė – liepos 26 d.) kiek „atsipalaiduoti“ kaimo vakaronėse. Tačiau iš tikrųjų tai liudija begėdišką praktiką, regulos ir duotų įžadų nesilaikymą, piktnaudžiavimą užimamomis pareigomis ir apskritai įžūlų elgesį, kadangi svarbiausias pareigas einantys ir vadinamąjį provincijos tribunolą sudarantys trys vienuoliai, pažeisdami visas leistinas normas, linksminosi kaip tik tuo metu, kai popiežiaus atsiųstas vizitatorius vykdė provincijos vizitaciją ir tuo metu lankė Varšuvos ir Bieniševo eremus! Šis nusižengi-

mas (ne vienkartinis, o linksmintasi kelis vakarus) akivaizdžiai liudija, kad generalinis vikaras buvo pamynęs ne tik vienuolinio gyvenimo principus, tačiau ir nesuprato vykdomos vizitacijos svarbos. O galbūt tiesiog buvo įtikėjęs savo nebaudžiamumu.

Valdžią savo rankose sukaupusių tėvų vienuolių trijulei (t. Florijonui, t. Odonui ir t. Jonui Gvalbertui) labiausiai priešinosi tuometinis Pažaislio prioras t. Jėzaus Romualdas, Krokuvos prioras t. Jackus, t. Serapinas, t. Jonas Nepomukas ir kiti. Vizitacijos metu per apklausas daug vienuolių vizitatoriui įvardijo blogą t. Florijono elgesį ir nusižengimus, ne vienas apie tai pateikė raštišką liudijimą. Kaip jau buvo minėta, vizitatoriaus klausimyne buvo vienas klausimas vienuoliams, kur, jų manymu, yra nesutarimų provincijoje priežastys? Dažnai į šį klausimą vienuoliai atsakydavo diskretiškai gūžčiodami pečiais – esą nežino. Kiti atsakydavo, kad tai dėl prasto provincijos valdymo ir, nors personalijų nedetalizuodavo, aišku, kad visų pirma galvoje turėdavo valdžios trijulę – tribunolą. Drąsesni pripažindavo, kad kaltas yra generalinis vikaras ir jo vadovavimas provincijoje (taip teigė t. Juozapas, t. Fortūnatas, t. Pranciškus Salezas, t. Jonas Kantietis, t. Romualdas vyresnysis, t. Jeronimas, t. Pranciškus Serafiškasis, t. Faustinas, t. Petras, t. Fulgencijus, t. Izaokas, t. Jackus, t. Rapolas, t. Ambraziejus, t. Barnabas, t. Jokūbas, t. Tadas, t. Justas). Kartais šalia generalinio vikaro, kaip nesutarimų skatintojai, būdavo paminėti ir t. Jonas Gvalbertas arba t. Odonas. Tuo tarpu pats t. Florijonas irgi neliko skolingas – jo skundų sąrašė atsidūrė didžiausias skaičius vienuolių (t. Jėzaus Romualdas, t. Karolomanas, t. Serapinas, t. Augustinas, t. Jackus, t. Pranciškus Serafiškasis, t. Liudvikas, t. Jokūbas, t. Hiliaras). Kur buvo šio konflikto ištakos – nėra tiksliai aišku. Labai tikėtina, kad tai buvo kurį laiką brendęs, užsitęsęs reikalas. Juk pradžioje t. Florijonu buvo pasitikima, jis sėkmingai buvo skiriamas į vis svarbesnes vadovaujančias vyresniųjų pareigybes, tačiau vizitacijos metu (1754) abipusė neapykanta provincijoje buvo akivaizdi. Gali būti, kad įtampa su t. Jėzaus Romualdu atsirado tarp 1747 ir 1749 m., kai t. Florijonas ėjo generalinio vikaro pareigas, o t. Jėzaus Romualdas buvo jo antruoju asistentu. Pagal paties t. Florijono pasakojimą, 1749 m. pavasarį jis vyko į generalinę kapitulą į Monte Korona vienuolyną kartu su t. Jonu Gvalbertu ir t. Jėzaus Romualdu. Kaip apklausiamas liudijo t. Odonas, jau išvykdamas t. Jėzaus Romualdas skelbėsi visiems grįšiąs su generalinio vikaro pareigomis (l. 637). Tokių lūkesčių t. Jėzaus Romualdas tikrai galėjo turėti, kadangi ikitolinis generalinis vikaras baigė antrą kadenciją ir nebegalėjo būti dar kartą renkamas į šias pareigas, o asistentu išbuvęs ir neblogai užsirekomendavęs t. Jė-

zaus Romualdas iš tiesų galėjo būti tarp realių kandidatų šioms pareigoms. Tačiau tuometinėje generalinėje kapituloje, t. Florijono tikinimu, t. Jėzaus Romualdas negavo nieko, nepatenkintas grįžo vienas į kraštą ir ėmė kurstyti kitus vienuolius, važinėti pas didikus, raginti, kad visa provincija atsiskirtų nuo kongregacijos Italijoje (l. 608–611)¹³. Tiesa, t. Florijonas čia nebuvo tikslus. 1749 m. jis pats, baigęs generalinio vikaro kadenciją, gavo vargas Šančių vienuolyno superioro pareigas, t. Jonas Gvalbertas – Vygrių prioro, o t. Odonas – generalinio vikaro pirmojo asistento pareigas. Tačiau „nuskriaustas“ neliko ir t. Jėzaus Romualdas, kuriam minėtoje generalinėje kapituloje buvo paskirtos Varšuvos prioro pareigos. Jei kas ir galėjo jaustis labiausiai nuskriaustas, tai būtent t. Florijonas, buvęs Krokuvos eremo prioras ir generalinis vikaras 1745–1749 m., kuriam buvo paskirta kukli net priorato teisių neturinčios rezidencijos vadovo vieta. 1751 m. kovo 7 d. t. Florijonas rašė laišką t. majorui į Monte Koroną, išdėstydamas nepasitenkinimą tuometinio generalinio vikaro t. Karolomano veikla (l. 2). Tai, be abejo, siejosi su artėjančia generaline kapitula (ji rinkdavosi trečią savaitę po Velykų, taigi, kaip įprasta, antroje pavasario pusėje) ir būsimu vadovaujančių vyresniųjų pareigų paskirstymu joje. Vis dėlto t. Karolomanui, 1749–1751 m. Lenkijos ir Lietuvos provincijos generaliniam vikarui, ir 1751 m. pavasarį generalinėje kapituloje buvo pavesta toliau eiti šias pareigas. Tiesa, tuomet gerokai svarbesnę vietą vėl išsirūpino ir t. Florijonas – jis buvo paskirtas jau pagrindinio provincijoje Krokuvos eremo prioru. Kiti minėti tėvai irgi pasidalijo svarbias pareigas – t. Jonas Gvalbertas liko Vygrių prioru, t. Odonas iš t. Florijono perėmė Šančių superioro pareigas, o t. Jėzaus Romualdas persikėlė vadovauti Bieniševo eremui. Tačiau t. Karolomanas netrukus atsistatydino (t. Florijono teigimu, suimitavęs savo ligą, nenorėdamas eiti paskirtų pareigų (l. 612)), o į jo vietą buvo paskirtas t. Bonifacas, kuris 1753 m. pradžioje numirė. Taigi prieš 1753 m. pavasarį vykstančią generalinę kapitulą ereme svarbiausios Lenkijos ir Lietuvos provincijos pareigos vėl tapo laisvos. Šioje generalinėje kapituloje t. Florijono šalininkams pavyko užimti svarbiausias vietas ir įsitvirtinti tarp įtakingų provincijos vyresniųjų: t. Florijonas tapo generaliniu vikaru, t. Odonas – Varšuvos prioru, o t. Jonas Gvalbertas – Vygrių ekonomu. Pastaroji vieta buvo gal ne tiek gar-

¹³ Matyt, tokių pasvarstymų atsiskirti nuo itališkų provincijų būta, o pavyzdžiu galėjo būti 1709 m. įsteigta Lenkijos ir Lietuvos vienuolynus apjungusi benediktinų Šv. Kryžiaus kongregacija (trys lietuviškos abatijos buvo Senuosiuose Trakuose, Nesvyžiuje ir Horodiščėje): Marian Kanior, *Polska kongregacja benedyktyńska Świętego Krzyża 1709–1864*, Tyniec: Wydawnictwo Benedyktynów, 2000.

binga, kiek finansiškai svarbi – prioru t. Jonas Gvalbertas nebegalėjo būti (pagal konstitucijas tik du kartus iš eilės galima buvo paskirti tas pačias vyresniojo pareigas, o jis prioru Vygriuose buvo 1749–1753 m.), tačiau Vygrių eremas turėjo didžiausias valdas ir gaudavo didžiausias pajamas provincijoje, todėl šio eremo ekonomas tvarkė iš esmės didžiausius finansus. T. Jonui Gvalbertui, linkusiam vienuolijoje ne į religinę, o į ūkinę sritį (kaip bus matyti iš apklausų toliau), tai turėjo būti itin smagios pareigos. T. Jėzaus Romualdas buvo paskirtas Pažaislio eremo prioru, taigi irgi į pakankamai garbingas pareigas. Kadangi Pažaislyje veikė noviciatas, provincijos eremų hierarchijoje tai buvo antras vienuolynas po Krokuvos Bielianų eremo. Tiesa, nors kiti vienuoliai t. Jėzaus Romualdą apibūdino kaip labai išmintingą ir protingą priorą, t. Florijono tvirtinimu, šis tėvas visuomet siekė generalinio vikaro vietos, tačiau jo ambicijos niekada nebuvo patenkintos. Be to, t. Florijono žodžiais tariant, jis ypač mėgo pasauliečių draugiją, mieliau keliavo negu rezidavo, mėgo vakaroti, nesilaikė kuklumo, o į Pažaislį, t. Florijono teigimu, nesugebėjo paskirtas net per tris mėnesius nuvykti (l. 612–615). Tiesos šiuose kaltinimuose, matyt, buvo, kadangi t. Jėzaus Romualdas tikrai neturėjo itin stipraus vienuolinio pašaukimo, mėgo laiką leisti su bajorais, turėjo įtakingų pažinčių tarp didikų. Prisiminkime, kad dar 1747 m. jis, kaip pakankamai jaunas vienuolis (6 metai vienuolijoje), gavo svarbias generalinio vikaro antrojo asistento pareigas. Jau tuomet galėjo pradėti kibirkščiuoti jo santykiai su t. Florijonu, kuris tuo metu užėmė generalinio vikaro pareigas. 1753 m. kovo 2 ir 8 d. t. Jėzaus Romualdas siuntė laiškus iš Bieniševo į Monte Koroną generaliniam vizitatoriui ir t. majorui, kuriuose piktinosi t. Florijono ir t. Jono Gvalberto veikla (l. 72–75). Vis dėlto šie skundai, kaip minėta, nepakenkė abiem tėvams netrukus gauti svarbius postus. Tuo tarpu apie patį t. Jėzaus Romualdą daug ką pasako faktas, kad net ir 1754 m., t. Tiburcijui vizituojant provinciją, jis Pažaislyje (kurio prioru buvo) taip ir nepasirodė. Tuo metu jis buvo ar jautėsi tapęs tikru kovotoju prieš neteisybę provincijoje vedliu, lankė senatorius ir kitus įtakingus didikus, rinko įrodymus prieš minėtą trijulę. Tiesa, nors ir ne Pažaislyje, su vizitatoriumi jis buvo susitikęs Varšuvos ereme. T. Serapinas laiške t. Jackui į Krokuvą rašė, kad vizitatorius t. Tiburcijus į Varšuvos eremą atvykęs rugpjūčio 11 d., o kitą dieną t. Jėzaus Romualdas atvežęs 40 laišku, kurie (kartu su kitais laiškais iš Vygrių, iš viso daugiau nei 100) esą liudija, jog jie, minėtos trijulės kaltintojai, buvo neteisingai apjuodinti ir teisūs dėl savo kaltinimų (1754 m. rugpjūčio 28 d. laiškas iš Varšuvos; l. 283–286). Čia pat t. Serapinas pridūręs, kad visi šie dokumentai vizitato-

riui pasirodė tokie painūs, kad „vizitatoriui ir tūkstančio galvų nepakaktų viskam išsiaiškinti“. Panašu, kad t. Tiburcijus pernelyg į šias tarpusavio rietenas ir nesigilino – jis visų pirma įvertino esamą padėtį, padarytus nusizengimus ir nubaudė nusikaltusius. Todėl lygiai taip pat, kaip ir kiti prasikaltusieji, nuo Pažaislio prioro pareigų buvo nušalintas ir t. Jėzaus Romualdas.

Kalbant apie konfliktą provincijoje, verta pažymėti dar vieną dalyką. Vizitatorius vizitacijos pabaigoje konstatavo, kad buvo klastojami dokumentai, piktnaudžiaujama valdžia, tačiau nekonkretizavo. Taip pat jis priminė kandidatų į vyresniųjų pareigas arba, kitaip tariant, prelatūras¹⁴ rinkimo procedūras, taip tarsi paliudydamas, kad jų nebuvo tinkamai laikomasi. Šių procedūrų neregamentavo nei regula, nei kamaldulių konstitucijos, tačiau jos buvo nustatytos generalinės kapitulos nutarimais. Pagal 1708 m. nutarimą, antrą Gavėnios sekmadienį priorai ir provincijos tribunolas (generalinis vikaras su asistentais) turėdavo suvažiuoti į Varšuvos eremą ir susitarti dėl dviejų teikiamų kandidatų į kiekvieną iš vienuolynų vyresniųjų pareigų (vadinamąją prelatūrą). Kurį kandidatą iš dviejų pasirinkti būdavo sprendžiama generalinėje kapituloje Monte Koronoje. Nors vienuoliai galutinai į pareigas buvo paskiriami Italijoje, tačiau Lenkijos ir Lietuvos provincijoje jie visų pirma turėjo patekti tarp potencialių kandidatų, tad čia jie turėjo sulaukti pasitikėjimo ir būti įvertinti kitų vienuolių. 1724 m. generalinėje kapituloje buvo patikslintas kandidatų išrinkimo būdas, pagal kurį rinktis viename ereme nebereikėjo, tačiau priorai ir tribunolo nariai atskirais laiškais turėjo atsiųsti savo nominacijas. Priorai ne patys sprendavo dėl kandidatų, bet būdavo įpareigojami perteikti savo eremo nuomonę – dėl atskirų kandidatų visų pirma balsuodavo atskirų eremų vienuoliai (tėvai ir broliai konversai). Taigi nustatyta sistema buvo pakankamai demokratiška ir jos dėka tarp išrinktųjų kandidatų turėjo patekti labiausiai, kitų eremitų daugumos nuomone, to nusipelnę vienuoliai. Tačiau iš vizitacijos apklausų paaiškėja, kad tuometinis generalinis vikaras reikalavo jam atsiųsti tuščius, bet pasirašytus balsavimo lapus, kuriuos pats savo nuožiūra užpildydavo. Ne vienas vienuolis vizitacijos metu kaltino generalinį vikarą t. Florijoną (su tuo jis iš dalies sutiko) simonija – prelatūrų pardavinėjimu, – esą jis ėmęs

¹⁴ Minimos prelatūros – tai vyresniųjų pareigos, į kurias vienuolius paskirdavo generalinė kapitula, posėdžiaujanti Monte Koronos ereme arba Dieta. Generalinė kapitula tvirtino visų 6 eremų (Krokuvos, Pažaislio, Rytvianų, Varšuvos, Bieniševo ir Vygrių) ir superiorato (Šancų) priorus ir ekonomus, dviejų eremų (Krokuvos ir Pažaislio) novicijų magistrus, klierikų vadovą Vygriuose ir visus tris tribunolo narius – iš viso 20 vyresniųjų.

pinigus iš vienuolių už pažadą parūpinti jiems vienas ar kitas vadovaujantis vyresniojo pareigas (l. 427, 508, 583). To jis irgi nebūtų galėjęs siūlyti kitiems, jei negalėtų reikšmingai įtakoti kandidatų sąrašo. Prieš 1749 m. generalinę kapitulą, į kurią, kaip minėta, jis vyko kartu su t. Jonu Gvalbertu ir t. Jėzaus Romualdu, jis paėmęs 15 auksinų iš t. Karolomano ir 19 auksinų iš t. Augustino, o šie gavę vyresniųjų pareigas provincijos vienuolynuose – pirmasis gavo generalinio vikaro, o antrasis – Bieniševo ekonomo pareigas. Panašu, kad būtent prieš generalinę kapitulą 1753 m., tuo metu mirus provincijos generaliniam vikarui t. Bonifacui, tuometinis Krokuvos prioras t. Florijonas irgi sufalsifikavo ar įtakojo būsimus vyresniųjų pareigų paskyrimus sau ir savo artimiausiems bendražygiams. Tai galėjo būti viena iš svarbių priežasčių, dėl ko vienuoliai sukilo prieš generalinį vikarą ir dėl ko buvo atsiųstas vizitatorius. Tiesa, tai buvo toli gražu ne vienintelis generalinio vikaro nusižengimas.

Klieriko Jeronimo byla. Lenkijos-Lietuvos provincijos kamaldulių eremuose, kaip ir kituose vienuolynuose, buvo visokių vienuolių. Vygrių ereme, kuris finansiškai buvo pajėgiausias, rezidavo didžiausias vienuolių skaičius. Neatsitiktinai čia buvo parinkta vieta klierikams lavinti, čia dažnai glaudėsi vyresnio amžiaus vienuoliai, čia vizitacijos metu buvo globojamas proto negalią turintis t. Prosperas. Vygrių ereme buvo saugomas ir iki gyvos galvos įkalintas (*carceratus ad vitam*) klierikas Jeronimas. Vėlu 1754 m. vasario 13 d. vakarą Bieniševo ereme jis padegė bažnyčią, sudegino Švč. Sakramentą, Švč. Mergelės Marijos paveikslą ir liturginius rūbus iš zakristijos. 1720 m. gimęs bajoras Vyšlickis (Wyślicki) iš Ostrorogo 1745 m. buvo priimtas į vienuoliją Krokuvos noviciate, tapo klieriku, tačiau vėliau jam nebuvo pasiūlyta priimti kunigo šventimų. Iš pradžių jis, kaip ir dauguma klierikų, buvo pasiūstas į Vygrius, tačiau jau čia ėmė ryškėti jo psichinės ligos simptomai, jis paskelbtas „amžinuoju klieriku“ (*perpetuus clericus*) – tai reiškė, kad iki tėvo profeso statuso vienuolijoje jam trūko dvasininko šventimų. Panašų statusą provincijoje turėjo 1741 m. priimtas irgi amžinasis klierikas Viktoras, kuriam gauti dvasininko šventimus sutrukdė silpna sveikata. Paprastai priimant į vienuoliją buvo kruopščiai įvertinama kandidato sveikatos būklė, o nuslėptos ligos galėjo tapti net priežastimi išvartyti iš vienuolijos, tačiau ligai užklupus netikėtai, nelikdavo nieko kita, kaip ligonį slaugyti. Taip nutiko, pavyzdžiui, dar 1726 m. Pažaislyje įstojusiam Trakų vaivadijos bajorui Tomui Bokiejui, vienuolijoje gavusiam Pantaleono vardą. Netrukus po įžadų davimo jis sunkiai susirgo

ir iki mirties (1736) išgulėjo prikaustytas prie lovos¹⁵. Tačiau grįžkime prie klieriko Jeronimo.

Vizitatorius t. Tiburcijus dėl klieriko Jeronimo atliko atskirą apklausą. Nors galutiniame vizitacijos akte tai niekaip neatsispindėjo, vizitatorius po visų apklausų paskelbė savo sprendimą ir šiuo reikalu. Vizitacijos dokumentuose šios bylos apklausos protokolai yra atskirti nuo kitų. Bylos vizitatorius ėmėsi lankydamas Bieniševo eremą liepos 31 – rugpjūčio 2 d. (l. 299–306), kadangi būtent čia klierikas Jeronimas įvykdė nusikaltimą. Vėliau vizitatorius prie šios bylos grįžo Vygriuose rugpjūčio 29 d. (l. 307–308), kur apklausė kalintį patį klieriką Jeronimą. Apklausiamas klierikas su ašaromis pripažino savo kaltę ir gana sklandžiai nupasakojo kai kurias savo nusikaltimo detales bei motyvus teigdamas, kad puikiai supranta, jog gali už nusikaltimus tikėjimui. Galų gale rugsėjo 17 d. vizitatorius šioje byloje paskelbė verdiktą (l. 309), kuriame teigė, kad klierikas supranta savo poelgius, gailisi dėl jų, tačiau kunigystei nėra tinkamas, o dėl savo elgesio ir keliamos grėsmės jis turi būti laikomas rakinamoje celėje. Tačiau jis yra vienuolis, todėl išlaikymas jam neturi būti ribojamas ir turi būti teikiamas toks pat, kaip ir kitiems vienuoliams.

Ką gi vizitatorius išsiaiškino apie šią bylą? Vizitatorius Bieniševo eremo vienuolius klausinėjo pagal atskirai sudarytą klausimyną, aiškinantis konkrečiai klieriko atvejį. Vienuoliai buvo klausiami, ar pažįsta klieriką, kokia jų nuomonė apie jį, ar jis įvykdęs kokių nusikaltimų, kaip sužinota apie padėgimą? Dauguma vienuolių bjaurėjosi jo elgesiu ir užsiminė apie ne vieną jo nusižengimą, teigė jį esant konfliktišką, galintį susivaidyti dėl menkiausią smulkmenų. Pasakodami apie jį vienuoliai (t. Marijonas ir br. Jonas Gvalbertas) prisiminė, kad klierikas Jeronimas dar būdamas Vygriuose dėjosi Dievu ir pasaulio kūrėju. Jie prisiminė tokį atvejį, kai Vygriuose besilankantį generalinį vikarą t. Florijoną, einantį tuomet pareigas pirmą kartą (1745–1747), jis taip apšaukė: „Gyvuly tu, aš tave sukūriau, o tu manęs nepripažįsti kūrėju?“ (*Tu bestia, ego te creavi, et non cognoscis me creatorem?*). Tąkart jis už tai buvo uždarytas į karcerį 2 savaitėms. Taigi protas maišytis klierikui ėmė jau netrukus po amžinųjų įžadų davimo. Bieniševo prioras 45-erių metų t. Antanas vizitatoriui pasakojo, kad jam atvykus į eremą (paskirtas prioru 1753 m. generalinėje kapituloje, prieš tai buvo ekonomu Vygrių ereme) klierikas atrodęs mandagus ir bendraujant malonus, tačiau po keleto dienų įsiveržęs į jo celę, neigęs Dievą ir grasinęs jį patį užmušti,

¹⁵ *Katalogi monastyczne*, p. 219.

aptalžęs jį ir atbėgusį gelbėti 64-erių metų t. Marijoną antausiais bei neaišku kuo viskas būtų pasibaigę, jei ne į pagalbą atskubėjęs dar vienas vyresnio amžiaus 61-erių metų brolis Jonas Gvalbertas, kuris padėjo klieriką sutramdyti. Už tai Jeronimas 2 savaitėms buvo uždarytas į karcerį. Paleistas jis elgėsi vėl lyg ir normaliai, atsiprašė visų, kuriuos buvo nuskriaudęs. Vis dėlto po kelių mėnesių, 1754 m. vasario 13 d., jis iškrėtė tai, ko kamaldulių eremuose dar nebuvo įvykę. Vakarinėse pamaldose bažnyčios chore klierikas Jeronimas nedalyvavo, tačiau po jų įsėlino į nerakintą bažnyčią. Kada kilo gaisras, vienuoliai nematė, pajuto tik iš bažnyčios sklindančius dūmus. Kilus nelaimėi, imta skambinti varpais, į pagalbą supuolė visi vienuoliai. Bažnyčioje priešais padegtą Švč. Mergelės Marijos altorių rastas klūpantis klierikas Jeronimas, į ugnį sumetęs Švč. Sakramentą, pridergtą kieliką, paveikslus ir liturginius rūbus iš zakristijos. Kaip vėliau jis prisipažino klierikui Pafnucijui, taip jis norėjęs numirti ir patekti į Dangų. Pats klierikas Jeronimas vizitatoriui Vygriuose pasakojo, kad dar prieš nelaimę uždarius jį į karcerį Bieniševe, jam ėmę rodytis visokie vaizdai (*venerunt mihi variae imaginationes*), kurie ir paskatino taip pasielgti bei sukelti gaisrą bažnyčioje. Taip jis bandęs išsilaisvinti iš šio pasaulio, kurį mano esant pragaru. Apklausos pabaigoje jis prisipažino, kad ir dabar jam sunkiausia būna nieko neveikiant, tada į galvą lenda visokios blogos mintys, ypač naktį. Akivaizdu, kad klierikas Jeronimas kentėjo nuo psichinės negalios, o tokių ligų gydyti XVIII a. viduryje vienuoliai galimybės neturėjo. Depresijos ar kitokios psichinės negalios kamuojamas vienuolis vizitatoriaus sprendimu ir toliau liko uždarytas, tačiau nenustojė būti eremo vienuolių bendruomenės dalimi. Apie jo tolimesnę veiklą vėliau praktiškai nežinoma nieko, išskyrus tik tai, kad gyveno jis dar gana ilgai ir mirė po 27 metų tuose pačiuose Vygriuose 1781 m. pradžioje.

Vizitacijos rezultatas – paskelbtas vizitacijos aktas, perskirstytos vyresniųjų pareigos. Vizitaciją t. Tiburcijus, kaip minėta, baigė 1754 m. lapkričio viduryje. Jis surašė itin išsamų vizitacijos aktą (l. 710–718), kuri Varšuvoje įteikė nuncijui. Vizitatorius buvo paskirtas popiežiaus, todėl Šv. Sosto atstovui ir turėjo būti perduoti vizitacijos rezultatai. Nuncijus arkivyskupas Niccolò Serra vizitacijos aktą patvirtino ir antspaudavo lapkričio 15 d. Kas buvo konstatuojama vizitaciniame akte? Visų pirma, jame buvo vengiama konkretybių – vienuolių vardų, konkrečių pareigų ar vietų įvardijimo čia beveik nerasime. Buvo nurodyta ir akcentuota, kuriose veiklose labiausiai nusižengiama, kur ir kaip nesilaikoma regulos ir konstitucijų,

kas turėtų būti taisoma. Tačiau iš apklausų protokolų skirtinguose vienuolynuose akivaizdu, kad kiekvienas prasižengęs vienuolis vizitaciniame akte galėjo atpažinti savo prasikaltimus. Tam, kad klaidos nebūtų kartojamos, vizitatorius įpareigojo eremų priorus du kartus per metus (Švč. Mergelės Marijos Dangun Ėmimo rugpjūčio 15 d. ir Trijų Karalių sausio 6 d.) perskaityti vizitacijos aktą visuose vienuolynuose.

Vizitacijos akte tekstas išdėstytas punktais, kurie suskirstyti į kelis skyrelius. Buvo nurodytos bendros pastabos provincijai (3 punktai), pastabos generaliniam vikarui ir asistentams (12), pastabos priorams ir superiorams (18), pastabos tėvams ir broliams (4). Dar pabaigoje nurodytos atskiros pastabos konkrečioms eremams (nieko nenurodyta tik Pažaislio ir Rytvianų eremams). Galų gale vizitatorius tėvams naujai paskirstė vadovaujančias vyresniųjų pareigas provincijoje, kai kurias palikdamas ėjusiems pareigas, o į nušalintųjų¹⁶ pareigas paskirdamas kitus. Taigi kokias pastabas vizitacijos akte nurodė vizitatorius, ką provincijoje reikėjo taisyti, kokių regulos ir konstitucijos nurodymų nebuvo laikomasi?

Pradžioje vizitatorius priminė jau minėtą tvarką, kaip teikiami kandidatai į vyresniųjų pareigas. Generaliniam vikarui ir asistentams vizitatorius turėjo nemažai pastabų. Jis rašė, kad jie visi privalo dalyvauti visose eremo (visų pirma Krokuvos, kuriame reziduoja) pamaldose tiek dieną, tiek naktį. Tribunolo išlaidos turi būti tvarkomos bendrai – atskiri jos nariai (kaip ir visi kiti vienuoliai) savo celėse negali turėti jokių pinigų, o tribunolo pajamų-išlaidų knygą turi vesti antrasis asistentas. Vizitacijos protokoluose buvo ne kartą paliudyta, kad t. Florijonas ne tik laikė savo celėje pinigus, bet dėl to netgi nukentėjo – vieną kartą jau buvęs brolis nemažą pinigų sumą iš jo celės pavogė ir pabėgo. Taip pat vizitacijos akte buvo priminta, kad generalinis vikaras privalo paklusti to eremo, kuriame gyvena, prioro sprendimams. Apklausų protokoluose ne kartą buvo užfiksuota, kad t. Florijonas ne tik nepaisė Krokuvos prioro t. Jackaus nurodymų, o kartą priorui sukvietus vienuolyno kapitulą, parodė jam didžiausią nepagarbą ir atėjęs liepė vienuoliams išsivaikščioti. Panašiai arogantiškai jis elgėsi ir kituose vienuolynuose. Buvo užfiksuoti atvejai, kai jis savinosi eremų pajamas: Vygriuose ištuštino vienuolių aptarnaujamos Šv. Magdalenos baž-

¹⁶ Vizitacijos metu buvo tėvų, kurie prašėsi atleidžiami nuo pareigų, visus juos vizitatorius atleido, į jų vietas paskyrė kitus, o kai kuriuos perkėlė į kitas vyresniųjų pareigas. Nė vienas iš jų neužpildė jokio papildomo rašto arba jie nebuvo pridėti prie bylos. Tuo tarpu visi, kurie buvo už nusižengimus nušalinti nuo pareigų, buvo priversti savo ranka surašyti atsistatydinimo raštelius, kurie buvo pridėti prie vizitavimo bylos dokumentų.

nyčios aukų dėžutę (seniai neliesta, todėl ten turėję būti susikaupę nemažai pinigų), o Pažaislyje per atlaidus (tikriausiai liepos 2 d., per titulinę bažnyčios Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo šventę) pats ėmęs prie vartų rinkti iš gausiai į bažnyčią besirenkančių tikinčiųjų aukas (l. 475, 576). Taip pat vizitatorius priminė, kad generalinis vikaras privalo pasirūpinti, jog generalinės kapitulos ar Dietos sprendimai būtų viešinami visoje provincijoje ir pasiektų kiekvieną eremą. Taip pat jis privalo laiku pasiųsti kiekvieno eremo vizitacijų aktus generalinei kapitulai, kur jos būna perskaitomos. Taip pat šioje vietoje buvo priminta, kad tik generalinė kapitula (ne provincijos generalinis vikaras) gali leisti vienuoliams tėvams priimti kunigo šventimus nepraėjus 5 metams po noviciato baigimo, kadangi buvo užfiksuotas ir toks generalinio vikaro nusižengimas.

Priorams vizitacijos akte buvo priminta, kad jie turi vadovauti visiems dvasiniams eremų reikalams, kuriems turi būti skirtas prioritetas, tuo tarpu ūkiniais ir ekonominiais reikalais didžiąja dalimi eremuose rūpinasi tėvai ekonomai, nors savo sprendimus, žinoma, jie privalo derinti su priorais. Vizitacijos apklausų metu įvairiuose eremuose buvo nustatyta tikrai daug atvejų, kai esantys ar buvę priorai visų pirma rūpinosi įvairiais dalykais (ūkiniais reikalais, svečių priėmimu, dažnai išvykdavo iš eremo), tačiau retai dalyvaudavo bendrose pamaldose chore. Pavyzdžiui, visuose eremuose buvo užfiksuota, kad kalčių kapitulos (vieši vienuolių nusižengimų išpažinimai), kurios turėdavo vykti kas savaitę, kai kur iš vis nebūdavo kviečiamos, o kitur buvo renkamos labai retai. Vienuolyno finansus su prioro žinia turėjo tvarkyti tėvas ekonomas, tačiau nuo išdinės, kur laikomos eremo santaupos, raktus turėjo turėti tėvai išdininkai (paprastai skiriami buvo du). Tuo tarpu kai kur priorai (Vygriuose – tėvas ekonomas) laisvai disponuodavo eremo pajamomis. Priorams buvo priminta ir tai, kad vienuoliams į celes pagal poreikį dalinamas atsargas (prieskoniai, aliejus, saldumynai, vynas, degtinė) turėtų skirstyti ne priorai, o tam paskirti broliai pagal prioro nurodymus. Kai kuriuose eremuose priorai šias atsargas naudojo kaip skatinimo ar palankumo rodymo formą. O Rytvianų prioras t. Kolumbanas vizitacijos metu kitų vienuolių buvo kaltinamas, kad jis netgi porcijų dydžius vienuoliams paskirsto nevienodai, savo nuožiūra (l. 550). Ne viename ereme vienuoliai konstatuodavo, kad priorai mažai arba visai nerodydavo dėmesio sergantiems, ne vienas pasiskundė, kad nesulaukė gydytojo, nors prašė. Todėl vizitatorius akte priminė, kad priorai turi rūpintis ligoniais, rodyti mielaširdingumą, esant reikalui – pakviesti gydytojus. Priorams buvo taip pat priminta, kad būtent jie privalo pasirūpinti, jog bent du kartus per

mėnesį būtų užkuriamas prausyklos indas, kad vienuoliai galėtų išsiskalbti savo rūbus ir patalynę, liepta kas savaitę kviesti kalčių kapitulą, skaityti bules, pasirūpinti, kad broliai kiekvieną sekmadienį lankytųsi pas bendrai visiems broliams paskirtą dvasinių pratybų vadovą. Vizitacijos akte buvo nurodyta, kad fizinėmis bausmėmis pavaldiniai pasauliečiai gali būti baudžiami tik išimtiniais atvejais, tačiau niekada fiziškai negalima bausti vienuolių. Kaip matyti iš apklausų, dažnai pasitaikydavo kai kurių vienuolių žiaurus elgesys su pavaldiniais ir valstiečiais, tačiau taip pat buvo paminėtas ne vienas atvejis, kai priorai arba patys, arba kitų rankomis nuplakdavo vienuolius kitų akivaizdoje.

Vienuoliams buvo bendrai išsakytos tik kelios pastabos, tačiau labai konkrečios ir šie nusižengimai buvo sutinkami praktiškai visuose eremuose. Visų pirma primenama, kad celėse griežtai draudžiama turėti bet kokių pinigų – asmeninių, eremo, skolintų ar dar kokių. Tai, kaip ir dažnai pasitaikantis girtavimas eremuose, turėtų sulaukti griežtų bausmių. Apklausų protokoluose ne vienas vienuolis būdavo kaltinamas vakarojimu (ar net naktinėjimu) po Kompletos, išgėrinėjimu su kitais, o dėl to vėluodavo ar iš viso nepasirodydavo chore naktį ar anksti rytą. Vizitatorius taip pat griežtai priminė konstitucijose įrašytą taisyklę, kad vienuoliai negali eremo palikti po vieną ir būtinai turi ne tik išeiti su bendrakeleiviu, tačiau ir gauti prioro leidimą. Ir, žinoma, vizitatorius paskatino uoliau dalyvauti pamaldose chore, nes kai kurie vienuoliai, o neretai ir priorai, ekonomai bei generalinis vikaras nuolat rasdavo priežasčių ten nesilankyti. Savotiškas tokių nusižengimų rekordininkas buvo t. Jonas Gvalbertas, kuris net būdamas Vygrių prioru retai užsukdavo į chorą, o tapęs eremo ekonomu – iš viso, vienuolių teigimu, nustojo ten lankytis.

Vizitatorius kiekvieno eremo vizitacijos pabaigoje nurodydavo, kad apžiūrėjo kilnojamą ir nekilnojamą turta, tačiau inventoriaus apklausų protokoluose plačiau neaprašinėjo. Pabaigoje surašytame vizitaciniame akte jis kiekvienam eremui (nėra pastabų tik Rytvianų ir Pažaislio vienuolynams) išsakė po keletą konkrečių pastabų dėl jų valdomo turto. Bieniševo ereme nurodyta susiremontuoti tabernakulio dureles – esą skandalinga laikyti Švč. Sakramentą neuždarytą. Taip pat reikėtų paauksuoti 4 taurių vidų, šventam aliejui indas turėtų būti naudojamas sidabrinis, o kai kurie pastatai tokie sunykę, kad juos reiktų nedelsiant iki žiemos suremontuoti. Iš Vygrių eremo kasmet buvo skiriama Bieniševo eremui po 20 auksinų drabužiams įsigyti arba suplyšusiems tvarkyti, todėl nurodoma šią sumą naudoti pagal paskirtį. Vienuoliams Varšuvoje vizitatorius pakartojo jau ir ankstesnėse

vizitacijose išsakytas pastabas, kad būtina grįžti nakčiai į eremą ir neleidiama likti nakvoti mieste. Matyt, tokia praktika čia pasitaikydavo nereguliariai. Šancuose tiek vienuolyno, tiek bažnyčios patalpos turi būti rakinamos. Iki vizitacijos ši rezidencija turėjo superiorato statusą, tačiau vizitatorius, remdamasis jam suteikta galia, konstatavo, kad jo fundacija pakankama išlaikyti 12 vienuolių, todėl jis paskelbė Šancų vienuolyną eremu, o pirmuoju prioru paskyrė t. Romualdą vyresnįjį. Krokuvos vienuolynui buvo nurodyta tik viena pastaba – kad šv. Romualdo, šv. Jono Kantiečio ir kitos relikvijos neturėtų būti visą laiką išstatytos, tačiau laikomos užrakintos. Daugiausia pastabų buvo skirta Vygrių eremui. Visų pirma, čia daugiausia pažeidinėjami tylos įžadai, bendraujama ir tarpusavyje, ir su pasauliečiais, netgi nakties metu. Šiame ereme yra nepakankamai izoliuoti klierikai, kurie, prižiūrimi klierikų vadovo, turėtų sudaryti atskirą vienuolių grupę¹⁷. Vizitacijoje užsimenama ir apie šiame ereme žaidžiamą „piramidžių žaidimą“ (*lusus pyramidum*), nederantį su tylos įžadais ir eremitišku gyvenimu, todėl jį leidžia žaisti tik rekreacijų dienomis. Gardine esantis ir Vygrių eremui priklausantis mūrinis namas, kuris neseniai sudegė, turi būti, vizitatoriaus nurodymu, suremontuotas. Vietoj lipdytinių Šv. Benedikto ir Šv. Romualdo altorių Vygrių bažnyčioje nurodyta pastatyti naujai už 300 auksinų išdrožtus medinius altorius. Taip pat vizitatorius turėjo pastabų dėl pernelyg menkos bibliotekos – prioras ragintas įsigyti dvasinių ir moralės teologijos leidinių.

Vizitacinio akto pabaigoje vizitatorius naujai paskirstė visas 20 vyresniųjų pareigybes. Tik 5 vienuoliai liko tose pačiose pareigose kaip ir anksčiau, 6 pakeitė vyresniųjų pareigas (gavo kitas vietas turėtu), o į 9 vietas paskirti nauji tėvai. Generaliniu vikaru buvo paskirtas t. Pranciškus Serafiškasis, pirmuoju asistentu – t. Dizmas (buvęs Varšuvos ekonomas), antruoju asistentu – t. Mikalojus (buvęs Pažaislio noviciato magistras), Krokuvos prioru – t. Jackus (liko pareigose), Krokuvos noviciato magistras – t. Bogumilas, ekonomas – t. Pranciškus Ksaveras (liko pareigose), Pažaislio prioru – t. Jeronimas (buvęs Pažaislio ekonomas), Pažaislio noviciato magistras – t. Silvest-

¹⁷ Klierikai sudarė tarsi atskirą vienuolių grupę – jie buvo davę profesų įžadus ir po 5 metų lavinimosi (nebent gautų dispensą) gavę kunigystės šventimus, tapdavo tėvais profesais. Tą laiką jie turėjo lavintis, o tuo turėjo rūpintis klierikų vadovas (*director clericorum*), generalinėje kapituloje nuolat skiriamas nuo 1745 m. Jis reziduodavo Vygriuose, o čia būdavo suburiama ir didžiausia klierikų grupė. Panašiai kaip novicijai, kuriems draudžiama be leidimo bendrauti su kitais vienuoliais, taip ir klierikai turėjo sudaryti atskirą nedidelę uždara grupę.

ras, ekonomu – t. Izaokas, Rytvianų prioru – t. Rapolas (buvęs Krokuvos noviciato magistras), ekonomu – t. Jonas Chrizostomas (liko pareigose), Varšuvos prioru – t. Klemensas (buvęs Šancų superioras), ekonomu – t. Pilypas (buvęs generalinio vikaro pirmasis asistentas), Vygrių prioru – t. Ildefonsas, ekonomu – t. Apolinaras (liko pareigose), klierikų vadovu – t. Fulgencijus, Bieniševo prioru – t. Antanas (liko pareigose), ekonomu – t. Jonas Nepomukas, Šancų prioru – t. Romualdas vyresnysis, ekonomu – t. Remigijus (buvęs generalinio vikaro antrasis asistentas). Savo ruožtu 9 vienuoliai apskritai neteko vyresniųjų pareigų. Jei t. Dominykas Lorikatas (buvęs Šancų ekonomas) pats prašėsi atleidžiamas iš pareigų, o vizitatorius nenustatė kokių nors jo nusižengimų, tai kiti atleisti dėl nepatenkinamo pareigų vykdymo. Visų pirma, tai jau minėta trijulė, siekusi uzurpuoti valdžią savo rankose – 51-erių metų t. Florijonas (buvęs generalinis vikaras), 47-erių metų t. Odonas (buvęs Varšuvos prioras) ir 48-erių metų t. Jonas Gvalbertas (buvęs Vygrių ekonomas). Nė vienas iš jų vėliau svarbesnių pareigų nebegavo ir į vyresniųjų pareigas nebuvo skiriami. Taip pat vyresniųjų pareigų neteko du senyvo amžiaus vienuoliai – 63-ųjų metų t. Brunonas (buvęs Bieniševo ekonomas), kaltintas nuolatiniu girtavimu, ir 64-erių metų t. Hiljaras (buvęs Vygrių prioras), dėl kurio nesugebėjimo vadovauti ir nuolatinio nuolaidžiavimo t. Jonui Gvalbertui skundėsi dauguma Vygrių eremo vienuolių. Panašiai baigėsi vienuolinė „karjera“ ir 54-erių metų Rytvianų priorui t. Kolumbanui, kuriuo skundėsi dauguma vienuolių, o kaltinimų jam sąrašas apklausų metu buvo vienas didžiausių (pateiktas 31 kaltinimas-klausimas). Visi pastarieji trys irgi provincijoje nieko reikšmingesnio nebenuveikė. Buvęs Vygrių klierikų vadovas 37-erių metų t. Bernardas nušalintas dėl pomėgio linksmintis ir nesugebėjimo pasirūpinti klierikais. Tačiau, matyt, provincijoje jis buvo vertinamas už žinias ir jau 1757 m. generalinėje kapituloje jis vėl buvo paskirtas klierikų vadovu. Nušalintas buvo ir Pažaislio prioras t. Jėzaus Romualdas, vienas iš maišto, galbūt ir pačios vizitacijos iniciatorių. Sunku pasakyti, ar galima kilusį konfliktą įvardyti kaip skirtingų kartų vienuolių susidūrimą. Nors tikslus t. Jėzaus Romualdo amžius nėra žinomas, tačiau jis buvo jaunesnis už pagrindinius provincijos kaltininkus (t. Florijoną, t. Odoną ir t. Joną Gvalbertą). Į vienuoliją jis įstojo 1741 m., taigi turėjo būti gimęs ne vėliau nei 1721 m. (pagal konstitucijas, nebuvo galima į vienuoliją priimti jaunesnio nei 20 m. jaunuolio). Tačiau vargu ar buvo gimęs gerokai anksčiau, kadangi po vizitacijos gyveno dar beveik tris dešimtmečius – mirė 1782 m. Šancų ereme. Todėl galima manyti, kad vizitacijos metu jis buvo įpusėjęs ketvirtą dešimtmetį (apie 35 m.). Jo

karjera vienuolijoje buvo itin veržli ir sėkminga. 1745 m., t. y. dar nepraėjęs 5 metams po įžadų davimo, jam generalinėje kapituloje leista priimti kunigo šventimus anksčiau nei numatyta konstitucijose. 1747 m. jis jau buvo paskirtas generalinio vikaro antruoju asistentu, 1749 m. Varšuvos prioru, 1751 m. Bieniševo prioru, o 1753 m. prioru į Pažaislio eremą. Tiesa, kaip minėjo t. Florijonas, jo ambicijos buvusios dar didesnės – tai generalinio vikaro pareigos, kurių jis niekada taip ir negavo. Akivaizdu, kad jis maištavo prieš nusistovėjusią tvarką ir uoliai skundė nusižengiančius, tačiau neaišku, ar dėl didelio noro pataisyti padėtį provincijoje, ar siekdamas išversti iš pareigų čia užsisėdėjusią trijulę. Vis dėlto vizitacijos metu jis neatsiskleidė kaip uolus eremitas, o veikiau kaip maištautojas, protestuotojas. Tuo tarpu prioro pareigas Pažaislyje jis vykdė ganėtina ai atmetinai – nuolat būdavo išvykęs, pas bajorus lankydavosi dažniau nei eremo chore. Vienuoliai prisiminė, kad būdamas prioru ir Bieniševo chore jis retai apsilankydavo. Gali būti, kad kaip vienuolis jis apskritai stokojo eremitiško pašaukimo. Nors vizitacijos metu jis buvo nušalintas nuo Pažaislio prioro pareigų, tačiau greitai jam buvo atleista. Jau 1758 m. jis kongregacijos vyresnybės Monte Koronoje buvo paskirtas Bieniševo eremo prioru. Vis dėlto jis žymesnės karjeros provincijoje nebepadarė.

Statistika ir nesantaikos priežastys. 1754 m. pabaigoje, baigus Lenkijos ir Lietuvos kamaldulių vienuolynų vizitaciją, buvo surašyti visi juose esantys vienuoliai (l. 737). Toks šios provincijos vienuolių surašymas retas, netgi unikalus. Generalinės kapitulos protokoluose neretai buvo užfiksuojama, kai vienuolis perkeliamas į kitą vienuolyną Italijos provincijose. Tačiau Lenkijos ir Lietuvos provincijoje tai sprendė generalinis vikaras, todėl svarbiausiuose kongregacijos dokumentuose tai niekada neatsispindi, o pilnų vienuolių sąrašų nėra. 1754 m. vizitacija leidžia susidaryti gana išsamų vaizdą, kokie vienuoliai buvo kokiuose eremuose juos apklausiant ir kur, vizitatoriaus valia, jie perkelti po vizitacijos. Tai leidžia sužinoti, kiek vienuolių rezidavo viename ar kitame ereme, kiek tarp vienuolių buvo tėvų profesų, kiek klierikų ar brolių. Išvykdamas iš provincijos vizitatorius po eremus paskirstė visus vienuolius, kurių tuo metu buvo 124. Tai leidžia padaryti keletą statistinių pastebėjimų. Iš visų vienuolių provincijoje buvo 72 tėvai (58 proc.), 12 klierikų (9,7 proc.), 26 broliai konversai (21 proc.) ir tik 14 brolių oblatų (11,3 proc.). Taigi įžadus davę vienuoliai (tėvai, klierikai ir broliai konversai) sudarė beveik 90 proc. visų vienuolių skaičiaus. Tarp pastarųjų didžiausią dalį sudarė tėvai. Tuo tarpu „laisvieji“ broliai oblatai –

nedavę amžinųjų įžadų ir galintys bet kada palikti vienuoliją, tačiau gyvenantys ereme pagal kongregacijos konstitucijas – sudarė vos daugiau nei dešimtadalį visų vienuolių.

Italijos provincijose XVIII a. po kiekvienos generalinės kapitulos paprastai buvo perkeliama nuo kelių iki keliolikos vienuolių, o tai paprastai neviršydavo dešimtadalio visų vienuolių skaičiaus. Po 1754 m. t. Tiburcijaus vizitacijos iš visų Lenkijos ir Lietuvos provincijoje buvusių 124 vienuolių iš vieno eremo į kitą buvo perkelta daugiau nei trečdalis vienuolių – net 49 (39,5 proc.). Kai kurie jų patys prašėsi perkelti, kiti perkelti pažeminant pareigose ar tiesiog pakeičiant aplinką. Akivaizdu, kad drastiškas vienuolių perskirstymas po vienuolynus buvo sąmoningas vizitatoriaus žingsnis, bandymas „supurtyti“ provincijos eremų bendruomenes, siekiant pagerinti ir atnaujinti vienuolių tarpusavio santykius arba, kitais atvejais, išardyti nusistovėjusias ir nusidėti linkusias draugystes.

Iš 49 perkeltų vienuolių prašėsi perkelti 14 (bent tiek užfiksuota apklausų protokoluose). Pusė jų (7) tiesiog prašė leisti pakeisti eremą, o kiti 7 konkretizavo: 6 norėjo būti perkelti į lietuviškus eremus (3 apskritai į kurių nors lietuvišką, 2 konkrečiai į Pažaislį, o 1 į Vygrius) ir tik 1 (t. Jonas Kantietis) prašėsi perkelti iš Pažaislio į bet kurią lenkišką eremą, nes Pažaislyje, jo žodžiais tariant, jis jaučiasi svetimas (l. 510).

Šioje vietoje verta atkreipti dėmesį į kai kurių vienuolių norą būti perkeltiems į lietuviškus ir lenkiškus eremus. Lietuviški buvo du – Vygrių ir Pažaislio eremai, o lenkiški – visi penki likusieji. Nepaisant vienos bendros provincijos, jos vienuoliai iki gyvenimo pabaigos buvo skirstomi pagal tai, kuri noviciatą baigė – Krokuvos ar Pažaislio. Jei provincijoje būdavo du vienuoliai tuo pačiu vardu, tada paprastai dokumentuose būdavo pridėdama prie vardo – jis lenkas ar lietuvis¹⁸. Prašymai perkelti konkrečiai į lenkišką ar lietuviškus eremus liudija, kad tam tikra įtampa tautiniu pagrindu provincijoje egzistavo. Vizitacijos metu Pažaislyje superioras kaltino t. Mykolą, kad šis, kai tik išgeria, ima viešai piktintis lenkų vienuoliais, kartais tai daro net ir chore (l. 507). Tuo tarpu Vygriuose klierikas Anupras vizitatoriaus prašė, kad visi Pažaislio noviciatą baigę profesai liktų tik lietuviškuose vienuolynuose ir nebūtų siunčiami į lenkiškus vienuolynus (l. 445). Panašiai Vygrių ereme apklausiamas t. Fortūnatas aiškino, kad lietuviai išblaškyti

¹⁸ Mindaugas Paknys, „Imiona zakonne kamedulów prowincji polsko-litewskiej w XVII i XVIII w.“, in: *Kameduli w Warszawie 1641–2016: 375 lat fundacji eremu na Bielanych*, redakcja Karol Guttmejer i Anna Sylwia Czyż, Warszawa: Miasto stołeczne Warszawa, 2016, p. 433–448.

po įvairius vienuolynus visoje provincijoje, kur dauguma yra lenkų vienuolių, o tokiuose eremuose lietuviai turi prie jų taikytis (l. 473). Taip pat jis skundėsi vizitatoriui, kad jau beveik dešimtmetį Pažaislio noviciatą baigę tėvai negauna nei generalinio vikaro, nei asistentų vietų. Bieniševo ereme vizitacijos apklausos metu t. Mauras sakė, kad sau nieko neprašantis, tačiau norėtų, jog bent jau lietuviškuose eremuose visos vyresniųjų pareigos atitektų vienuoliams lietuviams (l. 444). Visi keturi paminėti vienuoliai buvo baigę būtent Pažaislio noviciatą. Todėl tikriausiai neatsitiktinai jau kitoje po t. Tiburcijaus vizitacijos generalinėje kapituloje Monte Koronoje 1757 m. buvo svarstytas vyresniųjų pareigų paskirstymo Lenkijos ir Lietuvos provincijoje pagal tautybes (t. y. pagal baigusius Krokuvos ir Pažaislio noviciatus) klausimas ir nustatyta tokia tvarka: 1) visos trys Pažaislio vyresniųjų pareigos (prioras, novicijų magistras ir ekonomas) turi būti skiriamos baigusiems noviciatą šiame ereme, tačiau Vygriuose į vyresniųjų pareigas gali būti skiriama savo nuožiūra; 2) generaliniu vikaru paeiliui turi būti skiriamas tai Krokuvos, tai Pažaislio noviciatą baigęs tėvas, bet kai generaliniu vikaru yra lenkišką noviciatą baigęs vienuolis – vienas iš asistentų turi būti baigęs lietuvišką, o kai generaliniu vikaru paskiriamas vienuolis, baigęs lietuvišką noviciatą, abu asistentai turi būti baigę lenkišką noviciatą¹⁹. Toks sprendimas galėjo būti laikomas netgi palankiu lietuviškiems eremams, kadangi tik maždaug ketvirtadalis vienuolių būdavo baigę Pažaislio noviciatą, o didžioji dauguma (trys ketvirtadaliai) – Krokuvos noviciatą²⁰. Tuo tarpu Pažaislio eremo valdymas, skiriant į vyresniųjų pareigas tik baigusius šio eremo noviciatą, apskritai turėjo užtikrinti, kad jis bus lietuviškiausias visoje provincijoje. Tiesa, šios nustatytos skyrimo tvarkos vėliau nebuvo griežtai laikomasi.

67-erių metų brolis konversas Dovydas, motyvuodamas silpna sveikata, prašėsi vizitatoriaus perkeltas į Vygrius, nors nebuvo išgirstas ir iškeltas į Krokuvos eremą. Vygriuose vienuolių skaičius neatsitiktinai buvo didžiausias (27) – čia nutarta karceryje laikyti įkalintą klieriką Jeronimą, čia gyveno proto negalią turintis t. Prosperas, čia rezidavo klierikų vadovas ir, natūralu, čia buvo didžiausias klierikų skaičius (7 klierikai iš 12 visoje provincijoje tuo metu gyveno Vygriuose). Kaip matyti iš šio brolio Dovydo atvejo, net ir senstantys vienuoliai prašė juos perkelti į Vygrius motyvuodami tuo, kad ten jiems patogiau. Didelį Vygriuose esančių vienuolių skaičių

¹⁹ Gruzijos rankraščių institutas, Var. 20, p. 26.

²⁰ Mindaugas Paknys, „Kandidatai į kamaldulius“, p. 283–303.

visų pirma lėmė didelės jų valdos ir gaunamos didžiausios pajamos tarp visų provincijos eremų²¹. Neatsitiktinai vizitatorius į visus kitus eremus paskyrė mažiau vienuolių nei į Vygrius. Pagrindiniame ir svarbiausiame provincijoje Krokuvos ereme, kur buvo ir noviciatas, ir rezidavo provincijos generalinis vikaras su asistentais, po 1754 m. vizitacijos liko 22 vienuoliai, Pažaislio ereme su lietuvišku noviciatu – 18. Kituose eremuose vienuolių buvo palikta šiek tiek mažiau: Rytvianuose – 17 vienuolių, Varšuvoje – 15, Bieniševe – 12, o Šancų vienuolyne, kuris tik 1754 m. vizitacijos metu buvo pakeltas į eremo statusą, buvo 9 vienuoliai.

Eremų ir vienuolių charakteristikos. Vykdydamas vizitaciją t. Tiburcius neabejotinai susidarė įspūdį apie Lenkijos ir Lietuvos kamaldulius, pajuto eremuose vyravusią dvasią, matė skirtumus tarp tradicijų ir įpročių šioje provincijoje ir kitose itališkose provincijose. Išlikę apklausų protokolai leidžia ir mums šiandien geriau suprasti kamalduliško eremo funkcionavimo mechanizmą, pažinti kai kuriuos vienuolius ar bent jau atpažinti kai kurias jų charakterio ir įpročių savybes. Žinoma, reikia nepamiršti, kad vizitacijų metu pateikiama informacija tendencinga, kadangi dažniausiai buvo užfiksuojamos neigiamos savybės, nusižengimai. Todėl ir dėmesio daugiau tenka tiems, kurie elgiasi netinkamai ar blogai vykdo pareigas. Tarp vizitacijos metu minimų nusižengimų pasitaikė labai įvairių – kai kurie labiau personaliniai, taikomi konkrečioms vienuoliams. Kiti – bendri ir sutinkami kone visuose eremuose. Pavyzdžiui, pagal konstitucijas kas savaitę turėdavo vykti kalčių kapitulos (*capitulae culparum*), kurių metu vienuoliai prisipažindavo vienuolyno vidaus gyvenimo pažeidimus ar šiaip nedidelius nusižengimus. Pavyzdžiui, jų metu buvo atsiprašoma už pavėlavimus į pamaldas, neuolų paskirto darbo atlikimą, pakeltą balsą prieš kitą vienuolį ar panašiai. Tokios kalčių kapitulos negalėjo pakeisti išpažinčių (kurios turėjo būti atliekamos irgi dažnai – kas 8–9 dienas), tačiau turėjo gerinti eremo mikroklimatą, skatinti nekenkti vieni kitiems, atsiprašyti. Tačiau pasirodo, kad beveik visuose provincijos eremuose jos nebuvo kviečiamos arba kviestos labai retai. Panašiai visuose eremuose nebuvo skaitomos bulės, retai broliai sukviečiami pas paskirtą tėvą, vadinamąjį brolių instruktorių, su kuriuo

²¹ Pagal 1775 m. mokesčių duomenis, Vygrių eremas tais metais gavo 59 383 auksinus pajamų. Ir tai daugiau nei 4 kartus (*sic!*) viršijo antrą pagal surenkamas pajamas Varšuvos Bielianų eremą (14 259 auksinai). Kiti eremai turėjo dar mažiau pajamų: Pažaislio – 8736 auksinus, Rytvianų – 8136 auksinus, Krokuvos Bielianų – 7943 auksinus, Bieniševo – 3566 auksinus ir Šancų – 3129 auksinus (Ludwik Zarewicz, *Zakon kamedulów*, p. 72–73).

jie turėjo gilinti tikėjimo tiesas. Beveik kiekviename ereme prastai lankytasi chore, o neretai rečiausiais svečiais čia tapdavo eremuose svarbiausias prioro ir ekonomo pareigas užimantys vienuoliai, kurie dažniausiai teisingdavosi dideliu užimtumu. Neretai vienuoliai piktnaudžiaudavo galimybėmis išvykti už eremo sienų: iškeliaudavo ne tik be svarbios priežasties, bet ir vieni, be bendrakeleivio, ką griežtai draudė konstitucijos. Beveik visuose eremuose skambėjo kaltinimai dėl disciplinos nesilaikymo – nebuvo tinkamai laikomasi tylos įžadų, neretai po eremą vaikščiodavo pasauliečiai, buvo girtaujama. Kamaldulių konstitucijos griežtai nurodė, kur negalima kalbėti (bažnyčioje, zakristijoje, takeliuose tarp celių) ir kada negalima kalbėti (atskiromis susilaikymo dienomis, po Kompletos vakarais). Tačiau šie draudimai, kaip matyti iš vizitacijų protokolų, buvo nuolat pažeidinėjami. Priorai galėjo suteikti leidimą atskiriems vienuoliams kalbėti (bendraujant su svečiais, tvarkant ekonominius reikalus ir pan.) ir draudžiamomis dienomis, tačiau tai, kai kurių vienuolių nuomone, buvo daroma pernelyg dažnai. Pasauliečiai (vyrai) lankytis ereme iš principo galėjo, tačiau turėjo gauti to paties prioro leidimą. Kai kuriems vienuoliams tikrai susidarydavo įspūdis, ką jie paliudydavo apklausų metu, kad tokių svečių ereme lankydavosi per daug. Alkoholio porcijos ne pasninko dienomis irgi buvo dalijamos vienuoliams, tačiau vizitatoriui skundžiamasi buvo ne dėl šių porcijų, o dėl papildomo kiekio (įsigyto slapta ar gauto papildomai iš vienuolyno rūšio), kurį suvartodavo kai kurie vienuoliai, o to pasekmes jausdavo visa eremo šeimyna. Tokius bendrus įspūdžius teikia apklausų protokolai, tai buvo griežtai apibūdinta ir baigiamajame vizitacijos akte. O dabar pažiūrėkime, kokį vaizdą vizitatorius išvydo kiekviename iš lankytų eremų.

Patį pirmą vizitatorius aplankė Varšuvos kamaldulių eremą, kur apklausė 13 vienuolių – 9 tėvus ir po 2 brolius konversus ir oblatas (l. 635–706). Jau čia vizitatorius susitiko su vienu iš trijų tėvų, siekusių savo rankose sutelkti provincijos valdžią, kuriais labiausiai skundėsi kiti vienuoliai. Tai buvo Varšuvos eremo prioras 47-erių metų t. Odonas. Remiantis kitų vienuolių pasisakymais apklausų metu ir jam suformuluotais klausimais-kaltinimais, galima susidaryti įspūdį, kad tai buvo tikrai neeilinis vienuolis ir toli gražu ne gerąja prasme. Jis buvo nepaprastai valdingas, piktas, griežtas, galbūt net fiziškai stiprus, kitiems keliantis baimę. Vienuolių liudijimu, ereme nuolat buvo girdėti jo garsus balsas ar riksmas, dažnai ir vakarais po Kompletos, kai derėjo laikytis tylos. Jis buvo žiaurus, dažnai kitus užsipuldavo su lazda, rykštėmis, daužė kumščiais arba tampė už plaukų. Labiausiai nuo to kentėjo pavaldiniai. Sodininkas pasaulietis, paties t. Odonas teigimu, už

tai, kad įnešė į eremą degtinės ir mėsos, jo nurodymu buvo nuplaktas 27 kirčiais. Vargšas buvo taip sužalotas, kad netrukus mirė. Pavaldinius, ypač valstiečius, savo liudijime vizitatoriui koneveikė pats t. Odonas teigdamas, kad jie netikę, girtuokliai, todėl nusipelno griežtos bausmės. Griežtas sankcijas jis taikė ir vienuoliams. Jis 8 mėnesius iki vizitacijos nedavė priklausančios degtinės porcijos broliui konversui Baltramiejui, kadangi šis, t. Odo žodžiais, esąs girtuoklis, o iš apgirtusio nėra jokios naudos eremui. Tiesa, jis pats irgi nebuvo blaivininkas, turėjo įprotį kelioms dienoms išvykti iš eremo, retai lankėsi chore (t. Kajetono liudijimu – vos 10 kartų eidamas prioro pareigas), ką teisingai svarbiais reikalais (bylos, statybos, parama eremui). Prioras nerodė pagarbos vienuoliams – tėvus išplūsdavęs bjauriais žodžiais, o broliams, net ir pasauliečių akivaizdoje, liepdavęs gultis ant žemės ir ją bučiuoti (*terram osculari*) arba laižyti (*terram lambere lingvâ*). Kaip bus matyti toliau, tai buvo pamėgta generalinio vikaro skiriamos bausmės forma. Prisiminė vienuoliai t. Odo nesutarimus su vienuoliais dar ir anksčiau – Rytvianuose jis privertė atsistatydinti ekonomą, išvarė tapyti mokėjusį brolių oblata. Klierikas Viktoras prisiminė, kad dar būdamas Rytvianų prioru jis baisiai elgėsi su vienuoliais (*crudeliter tractavit*), todėl akivaizdu, kad tokį jo elgesį Varšuvoje lėmė ne aplinkybės, o charakterio ypatybės. Beje, prioro apklausoje atsiskleidžia įdomi Varšuvos eremo virtuvės specifikos detalė. Pasirodo, šiame ereme tėvai buvo įpratę gauti avies pieno sūrio, o prioras jį nustojo duoti. Pastarasis teisinosi, kad žiemą išstipę daug avių, todėl, nors likusi 160 avių banda, to nepakanka sūriams, todėl jis duodąs, kaip įprasta kituose eremuose, karvės pieno sūrį. Nusiskundimai ir apklausos įtikino vizitatorių ir jis atstatydino priorą iš pareigų ir perkėlė į kitą vienuolyną. Daug žadančiai prasidėjusi t. Odo karjera provincijoje (nuo 1745 m. buvo Rytvianų prioru dvi kadencijas, 1749 m. tapo generalinio vikaro asistentu, 1751 m. Šancų superioru, o 1753 m. Varšuvos prioru) sulig vizitacija ir pasibaigė. Vėliau jis nebegavo jokių svarbesnių pareigų, nors gyveno tikrai ilgai ir mirė 1781 m., sulaukęs 74-erių metų.

Varšuvos ereme buvo apklaustas ir 60-ies metų t. Karolomanas. Jo vaidmuo visoje intrigų istorijoje buvo toli gražu ne paskutinis. Jis gimė apie 1694 m., taigi į vienuoliją 1731 m. įstojo jau brandžiame amžiuje²². Jo branda neliko nepastebėta ir jis greitai užėmė svarbius postus: 1738 m. tapo gene-

²² Neretai kandidatai stodavo vos sulaukę 20, dažnai tarp 20–30 metų amžiaus. Vyresni nei 40 metų amžiaus kandidatai nebuvo priimami. Todėl 37-erių metų amžiaus, galbūt jau pradėjęs ir žilti, t. Karolomanas tarp novicijų turėjo išsiskirti.

ralinio vikaro asistentu, 1740 m. Rytvianų prioru, 1742 m. Varšuvos prioru, o 1745 m. Krokuvos novicijų magistru. Prisiminkime, kad tais metais generaliniu vikaru pirmą kartą tapo t. Florijonas, taigi jie kartu apsigyveno Krokuvos ereme. Po dvejų metų, 1747 m., t. Karolomanas išvyko prioro pareigoms į Pažaislį, tačiau kažkokie santykiai su t. Florijonu, be abejo, jau buvo užsimezgę. Ir štai 1749 m., kai t. Florijonas, t. Odonas ir t. Jėzaus Romualdas vyko į generalinę kapitulą Monte Koronos ereme, o pastarasis vienuolis net turėjo lūkesčių būti paskirtas generaliniu vikaru, tačiau į šias pareigas buvo paskirtas būtent t. Karolomanas. Tiek t. Karolomanas, tiek t. Florijonas apklausų metu vizitatoriui pripažino, kad vienas davęs 15 auksinų, o antras paėmęs šią sumą su pažadu, kad pirmasis gaus generalinio vikaro pareigas. Todėl akivaizdu, kad lūkesčių 1749 m. tapti generaliniu vikaru Lenkijos ir Lietuvos provincijoje turėjo ne tik palyginti jaunas ir į Monte Koroną išvykęs t. Jėzaus Romualdas, bet ir namuose likęs patyręs t. Karolomanas. Pasisekė, kaip jau minėta, būtent pastarajam. Tiesa, tiek t. Florijonas, tiek ir t. Odonas kaltino t. Karolomaną vėliau susidėjus su t. Jėzaus Romualdu, todėl santarvė tarp jų išgaravo. Tarp kaltinimų t. Karolomanui, kuriuos išsakė kiti vienuoliai, buvo smulkus sukčiavimas – jis pardavė du arklius, bet pinigai neaišku kur ištirpę, paėmė Vygrių eremui skirtas medžiagas ir pardavė, o pinigus neaišku kam panaudojo, nupylė vyno iš Vygrių eremui skirtų statinių. Galbūt ne visuomet t. Karolomanas čia ir buvo kaltas, bet kitų vienuolių įtarinėjimai, nepasitikėjimas ir skundai daug ką pasako. T. Karolomanas mirė Varšuvos ereme 1759 m.

Varšuvos ereme išaiškėjo ir dar vienas nutikimas, išsiskiriantis visos vizitacijos metu. 50-ies metų t. Augustinas iki vizitacijos buvo pakankamai neblogai vertinamas provincijoje, įžadus davęs 1731 m., jau 1738 m. išrinktas Rytvianų prioru, vėliau 1749 m. tapo Bieniševo ekonomu. Pastarąsias pareigas jis gavo irgi ne be t. Florijono pagalbos, kuris prisipažino, kad už pagalbą gaunant šias pareigas paėmė 19 auksinų. Tačiau atrodo, kad tai buvo ir paskutinės svarbesnės t. Augustino pareigos. Vizitacijos apklausų metu apie jį pasisakė nemažai vienuolių, jam buvo suformuluoti 7 klausimai-kaltinimai, į kuriuos vienuolis neatsakė ir nepakomentavo, prisipažino kaltas ir atliko asmeninę išpažintį vizitatoriui. Ką gi tokio padarė t. Augustinas? Bent keli vienuoliai apklausų metu papasakojo tokį nutikimą, kad kartą t. Augustinas kartu su 37-erių metų t. Kajetonu buvo išvykęs į Varšuvą, kur už iš kažkur gautus pinigus nusipirko vyno, gėrė jį su merginomis ir su jomis bučiavosi. Tai paliudijo apklausos metu ir pats t. Kajetonas, kuris dėl to gailėjosi. Sutikime, toks elgesys – ne tokia jau vienuoliams įprasta prak-

tika. Tačiau t. Augustinas buvo kaltinamas toli gražu ne tik tuo. Varšuvos Šv. Jono kolegijos vikaras kun. Vaitiekus Pšylenckis (Przyłęcki) 1753 m. lapkritį atsiuntė laišką kamaldulių eremo priorui t. Odonui su dviem laiškų kopijomis (l. 668, 671–672). Pirmajame Barbora Ščerbienska (Szczerbieńska) rašė t. Augustinui, vadindama jį savo didžiausiu globėju ir prašydama dviem raudonųjų auksinų, už kuriuos ji būsianti labai skolinga ir pažadanti atsidėkoti. Kitame laiške jau kur kas jausmingiau t. Augustinas tai pačiai merginai (vadina ją *Basiule*) rašo apie savo meilę, kančią, prašo leisti matytis ir toliau, jei jau leido ją įsimylėti, savo gyvenimą vadina kančia ir jaučiasi gyvas užkastas, o kiekvieną laisvą minutę jis noris ją prie savęs glausti. T. Odonas, ilgai nelaukęs, 1753 m. lapkričio 26 d. parašė laišką vyresnybei (t. majorui ir vizitatoriams) apie t. Augustino meilužę ir jo nuodėmes, pridėdamas išverstus į lotynų kalbą laiškų tekstus. Koks buvo vyresnybės atsakymas – neaišku. Galbūt tai tapo dar viena priežastimi aplankyti ir vizituoti tolimą provinciją ir išsiaiškinti reikalus vietoje. Vizitatorius nepagyre vienuolio ir išsiuntė jį į Rytvianų eremą. T. Augustinas vienuolijoje liko ir gyveno dar gana ilgai. Tik 1779 m., sulaukęs 75-erių ir praėjus 25 metams po vizitacijos, jis mirė ir buvo palaidotas tame pačiame Varšuvos ereme. Ten, kur virė didžiausios jo gyvenimo aistros.

Iš Varšuvos vizitatorius patraukė į Bieniševo eremą. Čia buvo apklausti 8 tėvai, klierikas ir 4 broliai (l. 395–406). Prioras 45-erių metų t. Antanas sulaukė nemažai priekaištų dėl nekviečiamų kalčių kapitulų, dėl to, kad nuolat leidžia ereme lankytis pasauliečiams, kad nuolat atleidžia vienuolius nuo tylos įžadų, kad ne tik pats retai lankosi chore, bet ir kitiems įvairius darbus paskirsto taip, jog kartais į chorą ateina vos 3–4 vienuoliai. Pats prioras kartais neaukodavo Mišių net per didžiausias šventes. Kasmet iš Vygrių siunčiamus 20 auksinų rūbams įsigyti arba taisyti išleisdavo nežinia kam. Siekdamas papildomai gauti pajamų, prioras siūsdavo tėvus patarnauti į laidotuves, klausyti išpažinčių. Neretai išsiūsdavo vienuolius iš eremo po vieną. Visa tai prioras daugiau ar mažiau pripažino, pažadėjo taisyti. Buvo ir pavienių nusižengimų, dėl kurių prioras irgi gailėjosi. Antai klierikui Pafnucijui jis liepęs botagu nuplakti prasižengusį vežėją, tačiau pastarasis dėl neįgudimo žiauriai jį sužalojo. Prioras pripažino ir tai bei pažadėjo ateityje prasikaltusius pavaldinius bausti ne daugiau nei 5 kirčiais. Paaiškėjo ir tai, kad kartą prioras vakarojo pas bajorus, kur buvo grojama fleita, nors naudotis muzikos instrumentais ir klausyti jų kuriamos muzikos kamalduliams buvo griežtai draudžiama. O prasikaltusį ir įkalintą karceryje minėtą klieriką Jeronimą prioras vienam vienuolyno geradariui bajorui su sūnu-

mi rodęs kaip kokią įdomybę. Prioro santykiai su vienuoliais irgi nebuvo geriausi, jis neužsukdavo pas sergančius. Jo laikyseną vienuolių atžvilgiu parodo t. Parizijaus liudijimas, kai šis teigė, kad prioras elgiasi ereme kaip Viešpats, nuolat primindamas, kad jis turi tam teisę, kadangi jį paskyrė generalinė kapitula. Prioro klaidos neliko nepastebėtos vizitatoriaus, kuris vizitacijos pabaigoje nušalino jį nuo pareigų²³.

Ne ką geresnis už priorą Bieniševe buvo ir ekonomo pareigas ėjęs 63-ųjų metų t. Brunonas. Nors pastarasis visus kaltinimus griežtai neigė, jo nenaudai liudijo ne vienas apklausiamas vienuolis. Paaiškėjo, kad jis nuolat piktnaudžiauja degtine, kurios, kai negauna ereme, nusiperka iš žydų už eremo ribų. Ne vienas vienuolis ne tik pažymėjo tokį jo įprotį, bet ir teigė, kad aukojant Mišias jo rankos taip dreba, kad net laužo laikomą ostiją. Tuo tarpu patikėtas ekonomo pareigas jis atliko atmestinais – nepildė pajamų ir išlaidų knygos, be prioro leidimo pardavė dalį gyvulių, nepasirūpino, kad eremo virtuvėje netrūktų žuvies, plūdosi su bajorais. Klierikas Pafnucijus net prisiminė, kad t. Brunonas, dar būdamas novicijų magistras (tokias pareigas prieš keletą metų ėjo Pažaislyje), skandalingai liepęs novicijams karčemoje, moterų akivaizdoje, šokti ir dainuoti. Akivaizdu, kad dėl žalingų įpročių, o tikriausiai ir dėl senyvo amžiaus, t. Brunonas nebepajėgė tinkamai eiti ekonomo pareigų, todėl nenuostabu, kad vizitatorius jį nuo pareigų nušalino, o kitais metais (1755) jis mirė ir buvo palaidotas Pažaislyje.

Dar vieną Bieniševo kamaldulį, 49-erių metų t. Parizijų, irgi skundė ne vienas vienuolis, nors šis, panašu, buvęs tiesiog pakankamai linksmo būdo. Daugumą kaltinimų jis pripažino, pažadėjo taisyti. Jis kitų irgi buvo kaltinamas išgėrinėjimu, nors pats teisinosi, kad niekad nepasigeria, tik išgėręs tampa linksmas (*hilaris*). Tiesa, tos jo linksmybės nepatiko kai kuriems vienuoliams, kurie teigė, kad jis laido juokelius ne tik ereme, bet net ir chore. Į kaltinimus, kad ilgai vakaroja savo celėje, kartais net su pasauliečiais, t. Parizijus atkirteš, kad jis pats pas nieką nevaikšto, o jei pas jį kas ateina – tai su prioro leidimu, o jis, suprask, durų niekam neužtrenkia. Tai irgi galėtų liudyti, kad draugų jam nestigo. Tiesa, tos draugystės neapsieidavo be svaigalų padauginimo, po ko jis kelis kartus negalėjo atlikti jam paskirtų pareigų. O kartą po Vakarinės jis net užmigęs chore ir likęs čia miegoti. Keli vienuoliai liudijo jį su eremo pavaldiniais besielgiant gana šiurkščiai ir neretai paleidžiant į darbą rankas. Dėl to t. Parizijus irgi pernelyg nesigynė,

²³ Vėliau ilgą laiką provincijoje t. Antanas jokių svarbesnių pareigų nebegaudavo. Tik prieš pat mirtį (1764) jis 1763 m. buvo paskirtas į tribunolą pirmuoju asistentu.

tik teisinosi, kad taip elgiasi tuomet, kai jo pavaldiniai neklauso. Vizitatorius jo, greičiausiai, už nusižengimus nepagyrė, tačiau vėliau jis tris kartus generalinės kapitulos buvo skirtas į Pažaislio novicijų magistro pareigas, kas liudija, be abejo, visų pirma ne jo linksmą būdą, tačiau ir turėtas žinias. Pragyvenęs dar beveik du dešimtmečius jis 1773 m. mirė ir buvo palaidotas Pažaislyje.

48-erių metų t. Jonas Gvalbertas Bieniševo ereme sulaukė keleto kaltinimų. Įdomiausia tai, kad jis užsiiminėdavo demonų išvaymu iš pasauliečių – vykdė egzorcizmus, kas nederėjo su vienuoliniu kamaldulių gyvenimu. Jis dėl to nesigynė, tik teigė tai atlikęs su prioro leidimu ne vienuolyno, o Šv. Barnabo bažnyčioje (turima galvoje koplyčia, stovėjusi Bieniševe iki 1932 m.), kur pas jį ateina silpni ir apkerėti. 61-erių metų t. Steponas kaltintas prisipažino neteisėtai turėjęs pinigų, o 47-erių metų t. Stanislovas priiminėjęs ir vaišinę savo celėje giminaičius. Klierikas Pafnucijus kaltintas bloga bažnyčios priežiūra – per jo aplaidumą užgesusi Švč. Sakramento lempelė, prastai prižiūrėta švara ir liturginiai daiktai zakristijoje. Jis pažadėjo ateityje labiau stengtis. Dėl jau minėto vežėjo sužalojimo, kai klierikas plakė prioro nurodymu, jis irgi gailėjosi, ypač dėl to, kad atliko tai nevykusiai. Kai kurie vyresni tėvai jį apklausų metu kaltino pagarbos nerodymu, į ką jaunas vienuolis atsakęs, kad patys vyresni tėvai jį provokuoja²⁴.

Atvykęs į Vygrius vizitatorius rado didžiausią vienuolių bendruomenę visoje provincijoje. Čia iš viso apklausti 28 asmenys: 11 tėvų, 8 klierikai ir 9 broliai (l. 435–506). Vygrių eremas turėjo geriausią fundaciją tarp provincijos eremų ir gaudavo didžiausias pajamas, todėl čia buvo siunčiami lavintis klierikai (jiems vadovauti generalinėje kapituloje buvo skiriamas klierikų vadovas), čia buvo laikomas įkalintas klierikas Jeronimas, proto negalią turintis t. Prosperas, taip pat ne vienas pasenęs ar nebegalintis būti naudingi.

Vygriuose daugiausiai vizitatoriaus dėmesio susilaukė jau minėtos trijulės atstovas t. Jonas Gvalbertas. Jis noviciatą baigė Krokuvoje 1734 m., taigi vizitacijos metu turėjo gana solidžią dviejų dešimtmečių vienuolijoje patirtį. Paskutinius metus jis užtikrintai buvo įsitvirtinęs Vygriuose – 1747 m. tapo ekonomu, 1749 ir 1751 m. paskirtas eremo prioru, o 1753 m. vėl išrinktas ekonomu. Pagal aukščiau aprašytą vyresniųjų pareigų skyri-

²⁴ Vėliau klierikas Pafnucijus sėkmingai gavo kunigo šventimus ir daugiau nei du dešimtmečius praleido įvairiuose eremuose (m. 1777), tačiau svaresnės karjeros nepadarė. Tik kartą (1765) jis buvo paskirtas Pažaislio novicijų magistras.

mą, kai kandidatus turėjo rinkti patys provincijos vienuoliai, t. Jonas Gvalbertas turėjo būti pakankamai populiarus. Retai vienuoliams pavykdavo taip stipriai prisirišti prie vieno eremo, todėl kyla abejonių – ar tik nebus čia rinkimų rezultatus klastojant prisidėjęs minėtas t. Florijonas. Juolab kad skundų t. Jonas Gvalbertas iš Vygrių vienuolių sulaukė daugiausia, o jo nusizengimai buvo sunkiausi. Nuoskaudos dėl jo elgesio liejosi nuo pat pirmųjų jo pareigų Vygriuose. Visų pirma, jis sulaukė priekaištų dėl prasto dvasinio pavyzdžio rodymo ir organizavimo – būdamas prioru pats retai dalyvaudavo pamaldose chore, o tapęs ekonomu iš viso nustojo čia lankyti. Retai jis kvietė kalčių kapitus ir kitus susirinkimus, neskirstė vienuoliams pareigų. Kartą, būdamas prioru, negrįžo į eremą net per Dievo Kūno šventę, o vienuoliai negalėjo išstatyti Švč. Sakramento, nes neturėjo raktą nuo išdinės. Ne kartą jis vienas be bendrakeleivio išvykdavo iš eremo. Išvykęs iš eremo neaukodavo Mišių, Gdanske vaikščiojo po liuteronų bažnyčias. Su vienuolyno turtu elgėsi visiškai savavališkai. Tiek būdamas ekonomu, tiek ir prioru, jis su savimi nešiojosi raktą nuo išdinės, kurį laiką eremo pinigus apskritai laikė savo celėje. Tiek iš degtinės ir alaus varyklų, tiek iš valdų, nuomos ar pardavimų gautų pinigų nefiksavo, pajamų ir išlaidų knygas vedė atmestinais ar visai nepildė. Būdamas prioru pats iš valdų surinkdavo pinigus (nors tai buvo tėvo ekonomo pareiga), vėliau, kiek norėjo, atiduodavo ekonomui. Bendraudamas pasižymėjo žiaurumu tiek su pavaldiniais, tiek su vienuoliais. Ne vienas vienuolis paliudijo jį nuolat vartojant nederamus žodžius (*Kpie, Szelmo, Sobako, Kanalio, Durniu, Centum devores, Daemones, Omnes te daemones rapiant*). Pavaldiniai buvo plakami, mušami pagaliu, kartais į darbą jis pats paleisdavęs kumščius ar lazda (tai pats pripažino). Vežėjas Elijas, kaip buvo liudijama, jo paties kojomis ir rankomis daužytas, vėliau numirė. Br. Vitalijus, jį lydėdavęs kelionėse, būdavo dažnai paliekamas prie karčemos durų arba kaip koks tarnas verčiamas sekti vežimą, buvo ir viešai primuštas. Iškalbingas faktas, kad prieš pat vizitaciją t. Jonas Gvalbertas buvo pasikvietęs br. Vitalijų, kurį prašė kaip nutylėti, dovanuoja tuniką, tačiau šis atsisakęs, o tuniką nunešė priorui. Žiaurumu jis garsėjo ne tik valdose, bet ir ereme – dėl kažkokių mažmožių liepęs nusiplakti senukui br. Juozapatui, o br. Adrijoną, kuris, jo nuomone, netinkamai nusiplakė, pavaldiniams liepė išvesti iš celės ir, išrengus iki pusės, visų akivaizdoje nuplakti. Žiauriausiai jis pasielgė su proto negalia turinčiu t. Prosperu, kurį dėl kažkokio netinkamo elgesio chore liepė atvesti, o kai šis išsigandęs užsirakino celėje, pavaldiniams liepė duris išlaužti ir ištempus į lauką iki kraujo išplakti. Įvairių vienuolių liudijimuose

iš viso buvo paminėtos net keturios moterys (viena Gardine, kita Suvalkuose, dvi – kamaldulių valdose), su kuriomis t. Jonas Gvalbertas leisdavo laiką, valgė mėsą, gėrė vyną ir net praleisdavo kartu naktis. Br. Vitalijaus žodžiais tariant, visų šio tėvo nusižengimų aprašyti neįmanoma, o pasauliečiai, kurie nėra jo užverbuoti ir gali laisvai liudyti, dar ne tai galėtų papasakoti (l. 501–505). Greičiausiai nelengva buvo Vygriuose ir kitiems tėvams t. Jono Gvalberto šešėlyje. 64-erių metų prioras t. Hiliaras kaltintas neveiklumu, menkomis pastangomis įvesti tvarką ereme, todėl buvo nuolat pažeidinėjami tylos įžadais. Prioras pats buvo įjunkęs gerti vyną, nors kitiems tėvams jo tik per šventes duodavo, o broliams iš viso buvo nustojęs duoti. Kiti vienuoliai prisiminė ir jo neveiklumą prieš tai būnant Rytvianų prioru. Nenuostabu, kad jis vizitatoriaus buvo nušalintas nuo pareigų ir po keleto metų (1760) Vygriuose numirė.

Vygrių eremui buvo skirta ir dar viena vyresniojo pareigybė – klierikų vadovo. Šios neseniai (pirmą kartą generalinėje kapituloje į jas paskiriama 1745 m.) atsiradusios pareigos buvo skirtos prižiūrėti ir padėti lavintis klierikams, davusiems amžinuosius įžadus, bet dar negavusiems kunigo šventimų. Klierikų bendravimas su kitais buvo ribojamas, daugiausia laiko jie turėjo praleisti tarpusavyje ir su klierikų vadovu, kuris jiems vesdavo pratybas-pamokas, taip pat tris kartus per savaitę turėjo rinktis kalčių kapituloms. Vizitacijos metu 7 klierikai (iš visų 12 provincijoje) gyveno Vygriuose. Klierikų vadovo pareigose tuo metu buvo 37-erių metų t. Bernardas. Didesnių priekaištų jam klierikai neturėjo, tiesa, veiklumu jis irgi, atrodo, nepasižymėjo. Pavyzdžiui, klierikas Zigmantas buvo atvykęs į eremą prieš nepilną mėnesį, tačiau apie klierikų vadovą vizitatoriui nieko negalėjo pasakyti, nes paprasčiausiai jo dar nebuvo sutikęs. Su prioro leidimu t. Bernardas „uždarbiaudavo“ papildomai aukodamas Mišias ne eremo bažnyčiose, tiesa, jo teigimu, visus gautus pinigus atiduodamas priorui. Šis tėvas irgi turėjęs polinkį į svaigalus, ką, apibūdindamas skirtingas situacijas, paliudijo ne vienas vienuolis. Pavyzdžiui, buvo liudijama, kad t. Bernardas mėgdavo užsukti į celes pas klierikus, kur tikėdavosi būti pavaišintas degtine, o jei to nesulaukdavo – galėjo supyksti ir dėl mažmožių. Kartą iš rekreacijos, t. y. praleisto laisvalaikio už eremo sienų, klierikai jį ant rankų turėjo parnešti, kaip jis pats aiškino – užėjus mieguistumui, o kitų žodžiais – nuo per didelio vyno kiekio. Kartą atėjęs vesti klierikams pamoką, jis buvo toks girtas, kad klierikai iš jo kalbėjimo nieko nesupratę. Vis dėlto didesnių nusižengimų jis neturėjo ir, nors vizitatorius t. Tiburcijus tąkart jį iš pareigų nušalino, bet gana greitai, 1757 m., jis generalinėje kapituloje vėl buvo paskirtas į tas

pačias klierikų vadovo pareigas. Tiesa, t. Bernardas netikėtai, sulaukęs vos 40 metų, tais pačiais 1757 m. metais Vygriuose numirė.

Iš Vygrių vizitatorius pasuko į Pažaislį, kur apklausė 17 vienuolių – 9 tėvus, 3 klierikus, 1 brolių konversą ir 4 brolius oblatus (l. 507–540). Čia situacija buvo viena iš geriausių visoje provincijoje. Tiesa, prioro pareigas einančio minėto t. Jėzaus Romualdo ereme nebuvo, tačiau, vienuolių teigimu, jis toks užimtas, kad ir šiaip ereme nedažnai jį galima sutikti. Kaip minėta, vizitatorius jį nuo pareigų nušalino. Vizitacijos metu pagrindinė valdžia buvo novicijų magistro ir priorą pavaduojančio superioro 42-ejų metų t. Mikalojaus rankose, o ekonomo pareigas ereme ėjo 41-erių metų t. Jeronimas. Abiem didesnių priekaištų neturėjo nei vienuoliai, nei vizitatorius, o ir po vizitacijos perskirstant pareigas abu gavo netgi aukštesnius postus – t. Mikalojus buvo paskirtas Vygrių prioru, o t. Jeronimas gavo Pažaislio prioro pareigas. Pastarasis vėliau, 1757–1761 m., gavo aukščiausią provincijoje generalinio vikaro vietą, kai po ilgos pertraukos į šias pareigas buvo paskirtas lietuvišką noviciatą baigęs vienuolis. Galbūt vienuolijoje jis būtų pasiekęs ir daugiau, tačiau 1762 m., eidamas 49-us metus, Pažaislyje mirė.

Pažaislio vienuolių apklausos atskleidžia ne kažkokias nusistovėjusias blogas praktikas, o nedideles vietines rietenas, kurios buvo sutinkamos, ko gero, visuose eremuose. 43-ejų metų t. Vaclovas skundė 59-erių metų t. Joną Kantietį, kad šis, jam pasiruošus prie altoriaus aukoti Mišias, nunešęs jo taurę ir liepęs eiti prie kito altoriaus. Pastarasis teisinosi, kad jis pirmasis nurodęs, jog aukos Mišias prie to altoriaus, o t. Vaclovas, kaip jaunesnis vienuolijoje, turėjęs jam užleisti vietą. Ekonomas t. Jeronimas skundėsi vizitatoriui, kad t. Jonui Kantiečiui paskirtos negirdėtos sodo prižiūrėtojo (*praefectus horti*) pareigos, nors jos kertasi su ekonomo ir virėjo pareigomis. Ekonomui priklausė paskirstyti darbus sode ir darže, o virėjas turėjo tinkamai naudotis derliumi. Pats t. Jonas Kantietis²⁵ tada teisinosi vizitatoriui, kad šias pareigas priėmęs dėl to, jog sodas buvęs apleistas ir jis norįs naudingai prisidėti jį atgaivinant. Buvo Pažaislio vienuolyne ir du „neklaužados“ – 46-erių metų t. Mykolas ir 37-erių metų t. Pilypas Neris, kurie ne tik rečiausiai lankėsi chore, tačiau daugiausiai kėlė triukšmo ereme (t. Mykolas, kaip minėta, be kita ko, garsiai piktinosi vienuoliais lenkais), neretai kartu vakarodavo, o išgėrę kartais

²⁵ T. Jonas Kantietis, kaip anksčiau rašyta, prašėsi perkeliamas į kitą eremą, nes Pažaislyje jautėsi svetimas. Jis po vizitacijos buvo iškeltas į Varšuvos vienuolyną ir su Pažaisliu, atrodo, daugiau nieko bendra neturėjo. Po to gyveno gana ilgai ir mirė 1776 m., sulaukęs garbingo 81-erių metų amžiaus.

ir dienos metu šlaistydavosi po eremą. Tiesa, rimtesnių nusiskundimų dėl jų nebuvo išsakyta. Tiesa, superioras t. Mikalojus teigė, kad t. Pilypas Neris jam piktai į akis pasakęs „kad tave velniai griebtų“, kas buvę, vienuolių akimis žiūrint, didžiulė nenuolankumo ir nepaklusnumo išraiška.

Po Pažaislio buvo aplankytas Rytvianų eremas, čia apklausta 10 tėvų, 5 broliai konversai ir 1 brolis oblatas (l. 541–572). Rytvianuose prioru ir ekonomu buvo du itin griežto būdo vienuoliai – 54-erių metų t. Kolumbanas ir 46-erių metų t. Tiburcijus. Prioras buvo gana nuožmus ir sunkaus būdo – vienuoliai pripažino, kad nežino, kaip į jį kreiptis su reikalais, nes šis tuoj suirzta ir pradeda rėkti. Tiesa, kitaip negu su pavaldiniais, kuriuos dažnai liepia išplakti, jis prieš vienuolius nesmurtavo. Tačiau visų pirma rūpinosi savo reikmėmis, o vienuolius pratino prie asketiško gyvenimo. Ne vienas pripažino prašęs jo pataisyti rūbus, bet siuvėjas, jei ir apsilanko ereme, tai tik pas priorą celėje. Vienuoliams jis tiekia gerti prastą alų ir midų, o pats visada turi vyno, kuriuo neretai piktnaudžiauja. T. Kolumbanas nerodė jokio mielaširdingumo nei ligoniams, nei keliaujantiems pro šalį vienuoliams, nors vienas iš svarbiausių šv. Benedikto ir šv. Romualdo mokymų buvo pavalgydinti ir apnakvindinti svečius. Net ir maistas vienuoliams buvęs prėskas, o žuvis ant jų stalo reta ir neskani. Reikalus buvo linkęs tvarkyti pats – neretai, to ir neneigė, vienas be bendrakeleivio išvykdamas iš eremo bei pats, vietoj ekonomo, pildydamas išlaidų knygą. Keisčiausias prioro bruožas buvo tai, kad jis pavaldinius ir kitus vienuolius kviesdavo... švilpdamas. Dauguma vienuolių skundėsi tokiu įpročiu, kuris esą labiau tinka šunims, o ne eremitams pasikviesti. Tuo tarpu ekonomas buvo lyg menkesnė prioro kopija. 46-erių metų t. Tiburcijus itin smurtavo prieš pavaldinius, kartais skriausdamas juos net savo rankomis. Prioro išsiūstas į valdas jis neretai grįždavo girtas, daug laiko leido su pavaldiniais, su kuriais ir vakarodavo. Kitų vienuolių nusižengimai, palyginti su abiem eremo vyresniaisiais, atrodo niekingai menki – vienas nelaikė Mišių, kitas prastai išvalė bažnyčią ar blaškėsi po eremą. Nenuostabu, kad abu vyresnieji – tiek t. Kolumbanas (m. 1768), tiek ir t. Tiburcijus (m. 1765), vizitatoriaus buvo atstatydinti iš pareigų ir vėliau svarbesnio vaidmens provincijoje nebesuvaidino.

Toliau vizitatorius pasuko į mažiausią provincijoje Šancų vienuolyną. Čia buvo apklausti 9 vienuoliai – 6 tėvai, 2 broliai konversai ir 1 brolis oblatas (l. 573–581). Tai buvo ne tik mažiausias, bet ir menkiausias pajamas gaunantis eremas, todėl jo vadovams, atrodo, buvo būtina taupyti. Superiorui 58-erių metų t. Klemensui kiti vienuoliai priekaištavo, kad jis ne visada duoda penktadieniais ir sekmadieniais midaus arba vyno. Superioras

skūstas ir dėl prasto maisto – esą vienuolyno vadovas labai taupo ir dėl to porcijos nepakankamos, o kartais maistas tiesiog neskanus. Todėl itin skausminga vienuoliams buvo žinia, kad pas t. Petrą celėje buvo rasta mėsos lėkštė – tai paminėjo dauguma apklausiamų šio eremo vienuolių. Tuo tarpu pats t. Petras, sulaukęs taip pat keleto smulkesnių kaltinimų, klausiamas dėl minėtos mėsos lėkštės atsakė taip, kaip ir dauguma bandančių išsisukinėti – kad tokio dalyko nepamenąs. Šancų ekonomas t. Dominykas, kaip ir kiti eremo vienuoliai, jokių priekaištų nesulaukė, bet jo paties prašymu buvo atstatydyntas. Superioro t. Klemenso, kuris praeityje buvo vadovavęs ir Krokuvos, ir Pažaislio eremams, taupumas, matyt, vizitatoriui padarė įspūdį – jis buvo paskirtas Varšuvos prioru. 1757 m. generalinėje kapituloje jis buvo išrinktas dar ir Vygrių prioru, bet vėliau, matyt, pašlijus sveikatai (skundėsi dideliais kojų skausmais), svarbesnių pareigų negavo ir 1765 m. Varšuvoje mirė.

Paskutinis vizitacijos metu aplankytas buvo pagrindinis provincijoje Krokuvos Bielianų eremas. Čia buvo apklausti 24 vienuoliai – 13 tėvų, 4 broliai konversai, 3 novicijai ir 4 broliai oblatai (l. 582–635). Prioras t. Jackus (amžius nenurodytas, buvo apie 45-erių) sulaukė keleto kaltinimų, bet dalį jų paneigė – esą taip nutikę ereme dar prieš jam tampant prioru. Dėl kitų jis nuoširdžiai atsiprašė ir pasižadėjo nebe nusidėti. Jis buvo kaltintas, pavyzdžiui, sugadinęs santykius su Tynieco benediktiniais, taip padarant didelę žalą eremui ir vienuolijai, tačiau pripažino, kad stengiasi atitaisyti gerus ryšius. Klausiamas, kodėl Šancų eremui atidavė gerą, geležimi kaustytą vežimą be eremo tėvų žinios ir neatsiklausęs kapitulos, teigė, kad nenorėjęs tėvų tokiu klausimu trukdyti. Vienuoliai paminėjo, kad kartais vakaroja ilgai ir ne visada pasirodo ryte chore, taip pat, kad išgėręs akivaizdžiai pralinks mėja ir kalba dalykus, kurių nederėtų. Abiem atvejais pažadėjo būti uolesnis ir atsargesnis. Ekonomas 36-erių metų t. Pranciškus Ksaveras sulaukė priekaištų tik dėl grubaus elgesio su pavaldiniais. Tiesa, kad muša juos savo rankomis, paneigė, tačiau patvirtino, jog nuplaskdino vieną apnuogintą moterį (kaltintas, kad nuplakė dvi), kuri esą kurstė jų nesantaiką su benediktiniais. Abu šie vienuoliai vadovaujančias vyresniąsias pareigas išsaugojo ir po vizitacijos. T. Jackus vėliau netgi keliavo į generalinę kapitulą Italijoje, buvo prioru Varšuvoje ir Vygriuose, mirė 1772 m. T. Pranciškus Ksaveras gyveno dar ilgiau, mirė 1792 m., sulaukęs 74 metų amžiaus. Po vizitacijos jis buvo renkamas į įvairias vyresniojo pareigas Pažaislio, Varšuvos, Bieniševo ir Krokuvos eremuose. Paskutinį kartą jis buvo paskirtas į Bieniševo prioro pareigas 1789 m. būdamas itin garbaus 71-erių metų amžiaus, kas

rodo ir didelį pasitikėjimą, ir pakankamai stiprią sveikatą. Krokuvos novicijų magistras 40-ies metų t. Rapolas, nors jokių kaltinimų vizitacijos metu nesulaukė, pats pasiprašė atleidžiamas iš pareigų. Vizitatorius patenkino jo prašymą ir jį perkėlė į dar svarbesnes – Rytvianų prioro pareigas. Tiesa, vėliau jis dar du kartus buvo rinktas į tas pačias Krokuvos noviciato magistro pareigas, mirė 1779 m. T. Jokūbas ir t. Amandas šiame ereme buvo kaltinti, kad dažnai praleidžia pamaldas rytais. Pastarasis dar novicijams skandalingai išpasakojo apie vienuolių tarpusavio nesutarimus. Dėl tokio elgesio abu gailėjosi.

Didžiausias iššūkis vizitatoriui Krokuvoje buvo įvertinti tribunolo narių veiklą. Jei apie generalinį vikarą vizitatorius prisiklausė pastabų visuose provincijos eremuose, tai apie jo asistentus pasisakė tik Krokuvoje buvę vienuoliai. Pirmasis asistentas 32-ųjų metų t. Jėzaus Pilypas gavo keletą pastabų dėl savo ankstesnių pareigų, kai buvo Bieniševo ekonomu ir ne kartą susipyko su eremo prioru ar superioru. Krokuvoje jis irgi nebuvo paklusnus, ne kartą išėjo iš eremo pabendrauti su pasauliečiais, dalyvavo kartu su generaliniu vikaru ir kitu asistentu minėtose skandalingose kelis vakarus trukusiose vakaronėse Bielianų karčemoje. Pastaruoju atveju abu asistentai tikino buvę verčiami generalinio vikaro, o dėl nepaklusnumo – pažadėjo taisyti. Po vizitacijos t. Jėzaus Pilypas buvo perkeltas į ekonomo vietą Varšuvos ereme, vadinasi, didelės jo kaltės provincijos valdyme vizitatorius neižvelgė. Į svarbias pareigas jis buvo rinktas ir vėliau – buvo Krokuvos novicijų magistras, antruoju asistentu, Bieniševo prioru. Sėkmingą jo veiklą provincijoje sustabdė gana ankstyva mirtis (1768) – mirė 46 metų amžiaus. Antrasis asistentas 34-erių metų t. Remigijus po vizitacijos irgi buvo pasiūstas pasidarbuoti ūkinėje srityje – paskirtas Šancų eremo ekonomu. Vizitacijos metu jis sulaukė daugiau kaltinimų iš ankstesnių laikų, kai buvo Krokuvos novicijų magistras – tada pernelyg bičiuliavęsis su novicijais, ėmęs iš jų dovanas. Taip pat jis įtarinėtas užmezgantis pernelyg daug pažinčių su moterimis, tačiau pats teisinosi, kad tiesiog lanko pasauliečius. Vėliau jis po kelis kartus buvo prioru Šancų, Pažaislio ir Krokuvos eremuose, o 1778–1781 m. netgi generaliniu vikaru. Mirė sulaukęs 69-erių metų amžiaus Bieniševo ereme. Abu asistentai po vizitacijos sėkmingai veikė provincijoje ir jų nepaveikė net tai, kad buvo atsidūrę itin neigiamai vertinto generalinio vikaro t. Florijono pašonėje. Galbūt atvirkščiai, jie buvo vertinti kaip aukos, o gal jiems, dar neturintiems didesnės patirties vienuolijoje, už tai buvo atleista.

Apie t. Florijono veiklą vizitatorius prisirinko itin daug liudijimų. Nebuvo eremo, kur jis nebūtų skundžiamas. Iškalbingas faktas, kad visuose

eremuose prieš t. Florijoną tėvai ne tik kalbėjo apklausose, bet prieš jį buvo surašyti bent po vieną, o kai kur ir po kelis raštiškus liudijimus. Vizitatorius generaliniam vikarui sudarė net 60 klausimų-kaltinimų sąrašą (l. 595–600), ilgiausią iš visų apklausiamų vienuolių. Palyginimui, kiti gausiausi klausimai-kaltinimai pateikti t. Jonui Gvalbertui (44; Vygrių ekonomas), t. Kolumbanui (31; Rytvianų prioras), t. Antanui (20; Bieniševo prioras), t. Odonui (19; Varšuvos prioras), t. Hiliarui (13; Vygrių prioras), t. Jackui (12; Krokuvos prioras). Kai kurie t. Florijono nusikaltimai jau buvo paminėti – kaip jis vasarą kelias dienas paeiliui linksminosi su asistentais Bielianų karčemoje, kaip ėmė pinigus už pažadą gauti vyresniojo pareigas, kaip klastojo raštus, tribunolo reikmėms neteisėtai savinosi pinigus eremuose (ištuštino aukų dėžutę, rinko aukas per atlaidus), neteisėtai keitė Krokuvos prioro sprendimus. Vizitacijos metu išaiškėjo, kad t. Florijonas savo celėje neteisėtai laikė tribunolo pinigus, o tai žinodamas br. oblatas Jonas pavogė 300 auksinų sumą ir iš vienuolijos pabėgo. Pinigai niekada taip ir nebuvo atgauti. Paaiškėjo, kad pinigus pas save jis laikydavo būdamas Krokuvos eremo prioru ir Šancų ekonomu²⁶. Apskritai piniginius reikalus generalinis vikaras tvarkė labai aplaidžiai, nuolat ko nors neįrašydamas į registrus ir nuslėpdamas gavęs pajamas. Kiti vienuoliai pastebėjo ne tik t. Florijono polinkį į valdžią (14 metų iš eilės gaudavo kokias nors vyresniojo pareigas), tačiau ir nuolatinį piktnaudžiavimą valdžia, grubų elgesį, kitų žeminimą. Mėgstamo jo bausmė vienuoliams buvo paliepiamas bučiuoti žemę. Taip buvo bausti t. Pranciškus, t. Mykolas, t. Kiprijonas, t. Martynas, o t. Justui liepta bučiuoti žemę už eremo vartų, kas laikyta dar didesne negarbe. Nuvykęs į valdas ir kažkokio įsiūčio pagautas, jis visų valstiečių akivaizdoje liepęs bučiuoti žemę senam ir garbingam t. Karoliui (du kartus ėjusiam generalinio vikaro pareigas, buvusiam 6 eremų prioru), ką šis nuolankiai padarė, tačiau netrukus buvo suparalyžiuotas ir 1748 m. mirė. Keletas vienuolių baisėjosi jo elgesiu su senyvo amžiaus t. Liudviku (vizitacijos metu jam buvo 62-eji metai, vizitatoriui skundėsi silpna sveikata), kuriam už menkus prasikaltimus liepęs atgailauti viešai ir klūpoti ant kamalduliams priklausiusio namo Krokuvos mieste laiptelių, grįžus liepė viešai nusiplakti ir užrakino celėje.

²⁶ Pagal kamaldulių konstitucijas eremo pinigai turėjo būti laikomi išdinėje, juos galėjo leisti tik ekonomas su prioro žinia. Ekonomas vedė pajamų ir išlaidų knygą, į kurią turėjo būti įtrauktos visos, net ir menkiausios išlaidos. Prioras, be abejo, galėjo paprašyti ir panaudoti pinigus, bet jie ekonomo turėjo būti išduoti ir užfiksuoti. Tribunole ekonomo pareigas ėjo antrasis asistentas. Bet koks, net ir mažiausios pinigų sumos laikymas celėje pagal kamaldulių konstitucijas buvo griežtas nusižengimas.

Daugelis vienuolių liudijo jo grubų elgesį, o nuolat tarp generalinio vikaro ir vienuolių tvyrojusią įtampą paliudija t. Fulgencijaus aprašytas epizodas (l. 582–583). Esą per vieną šventę Varšuvos ereme į refektorijų užėjo netikėtai apsilankęs generalinis vikaras. T. Fulgencijus linksmai tarstelėjo frazė, kad jis gal per vežėjo klaidą čia pas juos apsilankęs. T. Florijonas tada taip įsiutęs, kad iš karto liepęs t. Fulgencijų pasiūsti į karcerį ir šis tik vyresnių tėvų užstotas bei atsiprašęs liko nenubaustas.

Lyg būtų dar maža, t. Florijonas kitų buvo apkaltintas užsiiminėjęs sodomija. Galima būtų manyti, kad nemėgstamas provincijos vyresnysis buvo žiauriai apkalbamas, tačiau tai patvirtino ne vienas eremitas, o užfiksuotos smulkmenos neleidžia įtarti melo. Apie šią t. Florijono nuodėmę liudijo t. Pranciškus Salezas, t. Kiprijonas, t. Fulgencijus, t. Tadas, br. Laurynas. Tiesa, tai buvo nutikę senokai, kai t. Florijonas dar buvo Rytvianų ekonomu²⁷. Vieni vienuoliai minėjo, kad uždraustų ryšių (*peccatum sodomiticum*) jis turėjo su Rytvianų valstiečiais, o kiti įvardijo ir konkretų asmenį – Rytvianų vienuolynui priklausančio Sierako kaimo kalvį Grigalių Ramosą. Tiesioginiai liudytojai buvo du vienuoliai – klierikas Viktoras ir br. Vitalijus. Klierikas Viktoras teigė (l. 445), kad jam apie tai pasakojęs minėtas kalvis ir kiti pasauliečiai. Tuo tarpu br. Vitalijus (l. 501–502) ne tik girdėjęs kalvį kitiems sakant, kad jam atsibodusios tuometinio Rytvianų ekonomo gašlystės, bet jis ir pats kartą tuo įsitikinęs savo akimis. Kartą, išvykus į Sierako kaimą, t. Florijonas su br. Vitalijum likę nakvoti vienuolyno namelyje, kuriame nakvojo ir minėtas kalvis. Kai aniedu pamanė, kad brolis jau miega, nusidėjo. O br. Vitalijus ne tik viską matęs, bet ir kitą dieną atkreipė dėmesį, kad vežime šalia pasisodinęs kalvį tuometinis ekonomas jo ranką prie savęs glaudęs ir tai esą nebuvę be priežasties. Su kitais, kaip buvo matyti iš ankstesnio dėstymo, t. Florijonas dažniausiai nebūdavo švelnus. Vizitatorius labai griežtai įvertino generalinio vikaro veiklą, jo nusižengimai ne kartą cituoti baigiamajame vizitacijos akte, tiesa, jo neįvardijant. T. Tiburcijus nušalino t. Florijoną nuo pareigų ir išsiuntė į Rytvianų eremą, kur jis po dvejų metų, 1756 m. gruodį, sulaukęs 53-ejų metų, mirė.

²⁷ T. Florijonas po noviciato Krokuvos Bielianų ereme įžadus vienuolijoje davė 1727 m. lapkričio 21 d. 1742 m. jis pirmą kartą gavo vyresniojo pareigas – tapo Rytvianų eremo ekonomu. 1745 m. jis jau minimas kaip Krokuvos eremo prioras, išrinktas provincijos generaliniu vikaru. Po dvejų kadencijų 1749 m. tapo Šancų vienuolyno superioru, vėliau, 1751 ir 1753 m., vėl rinktas generaliniu vikaru.

Pabaigai. Pasibaigus vizitacijai vizitatorius iš Lenkijos ir Lietuvos provincijos išvyko, kaltieji sulaukė bausmių, daug kas pakeitė savo rezidavimo vietas, o vizitatoriaus surašytas aktas po du kartus per metus turėjo būti skaitomas kiekviename ereme. Taigi vizitacija dar ilgai turėjo būti prisimenama kamaldulių eremuose. Galima manyti, kad Lenkijos ir Lietuvos provincijos vienuoliai tikrai stengėsi ištaisyti klaidas. Kai kurios jų buvo tiesiog konstitucijų nesilaikymas (kalčių kapitulų nesukvietimas, pareigų neskyrimas) arba aplaidus vykdymas (prastas pajamų-išlaidų knygų vedimas, tylos įžadų laužymas, choro nelankymas). Žinoma, čia buvo svarbūs per daugelį metų išsiugdyti įpročiai, matyti kitų pavyzdžiai, todėl vargu ar situacija galėjo pasikeisti per dieną. Bet tam, kad būtų ugdomi nauji įpročiai, vienuoliai turėjo nuolat prisiminti t. Tiburcijaus vizitaciją ir užfiksuotas klaidas. Deja, kol kas nėra žinomos kamaldulių vienuolynų XVIII a. antros pusės vizitacijos, todėl nelabai aišku, kokius nusižengimus eremuose tribunolo nariai tada pastebėdavo. Vis dėlto galima teigti, kad pagrindinis vizitacijos tikslas buvo pasiektas – išardyta dominuoti siekusių vienuolių grupė, apnuogintos klaidos, nubausti nusikalte vienuoliai.

Ar vizitacijos informacija pateikia liūdną vienuolijos vaizdą? Reikia prisiminti, kad vizitacijos tikslas buvo fiksuoti klaidas, nusižengimus, o ne apdovanoti geriausius vienuolius. Todėl natūralu, kad daugiausia dėmesio buvo sutelkta į tai, kas buvo atliekama blogai. Vis dėlto dabar sunku sakyti, nepalyginus su situacija kitų vienuolijų vienuolynais – blogesnė ar geresnė padėtis buvo kamaldulių eremuose? Galima neabejoti, kad problemų ir klaidų būta įvairiuose eremuose. T. Tiburcijaus vizitacija yra išskirtinė visos Abiejų Tautų Respublikos XVIII a. istorijoje ta prasme, kad dėmesį vienai vienuolinei provincijai čia parodė aukščiausia Katalikų Bažnyčios valdžia. Išlikę apklausų protokolai, kiti dokumentai ir vizitacijos aktas liudija apie tuometinę situaciją provincijoje, leidžia geriau pažinti vienuolinį gyvenimą, eremuose vyravusius papročius, netgi kasdienybę, susipažinti su kai kurių vienuolių charakterio ypatybėmis.

VISITATION OF CAMALDOLESE MONASTERIES OF POLAND AND LITHUANIA BY FATHER TIBURTIUS

Summary

In 1754, Camaldolese Father Tiburtius visited the Polish-Lithuanian Commonwealth. The purpose of his visit and the reasons behind it are unusual, to say the least: he was a visitor to the monasteries of the Camaldolese order in the province of Poland and Lithuania appointed by Pope Benedict XIV. The situation in the province, the transgressions and disagreements were so glaring that the leadership of the Camaldolese congregation of Monte Corona resolved to plead for an intervention of the Holy See. For this reason the king of the Polish-Lithuanian Commonwealth, the spiritual leaders, and the papal nuncio were informed about the visit. From 13 July to 29 October 1754, visitor Father Tiburtius visited all seven active Camaldolese hermitages (in Cracow, Pażaislis, Rytwiany, Warsaw, Bieniszew, Wigry, and Szaniec), interviewed the monks, and on 15 November submitted the act of visitation to nuncio Niccolò Serra, the Apostolic representative in the Polish-Lithuanian Commonwealth residing in Warsaw.

The surviving documents of the visitation – the act of the visitation, the minutes of the interviews, the monks' testimonies, and correspondence allow not only a fairly detailed reconstruction of the process of the visitation, but also an understanding of the situation that the visitor found in the province. Some of the transgressions (the failure to invite *capitulum culparum*, violation of the vows of silence, poor attendance of the choir, and frequent departures from the hermitage) were symptomatic of all the hermitages. A group of influential monks led by Father Florian who, as vicar general, held the highest position in the province, not only disregarded others, often violated the rules prescribed by the Camaldolese Constitution, but even interfered with election results. The visitation interviews show which hermitages had the poorest administration and which monks committed the grossest transgressions. At the end of the visitation, the visitor re-assigned twenty seniors of the province, dismissed those with the grossest transgressions, and redistributed the monks across the hermitages.

The documents of the visitation are specific: they mostly refer to transgressions and errors, and hardly ever mention praise or examples of proper behaviour. For this reason the information they provide is one-sided. Nonetheless, these documents, and especially the monks' interviews, offer a better understanding of the daily life in Camaldolese hermitages of the mid-eighteenth century, and shed some light on the individual traits of some of the monks.